

հասցե՝ Երևան 375010
Համադրանքային 47
հեռախոս 581841
Ֆաքս 562941
տեlex 243267 SULA SU

Մայիս 29, 1991, չորեքշաբթի ետերոյ օրը, Ա Տարի, քի 30 գինը 30 կ.

խմբագրական

Արժանի լինեմք անկախութեանը

Բոլորովին մեր բովանդակութեամբ ու ոգով մեր ժողովուրդը այս օրերից Անկախութեան օրը, դա անցելապաշտութիւն չէր այլևս ոչ էլ անցնելու մեր կայսրի հակառակ միտում այլ անցնելու մեր կայսրի իմաստաւորելու և քաղաքացի համար անուր խախտման հաստատելու ճիշդում գործ:

Մեր ժողովուրդը այս օրերից բնկուած ցամաքայինութեամբ:

Նախորդ օրը հողին էիմ յամենել եւս չորս քաղաքացիներ ծարձիմները, հարիւրաւոր հայրերի մեր դեմա զանում են այդքեղանակ բանտերում, հայրաքառուած քնակալայրերը դեմ միտում են Արցախում, եւ Մոսկուա-Քաբուլ առանցի ուժերը դեմ էի են մեր «հանդգնութեամբ» համար մեզ դաստելու վճարակաւութեամբ:

Հակառակ մեր ցանկութեամբ, Անկախութեան օրը չվերանուց համաժողովրդական անգուտ յօնախմբութեամբ, եւ աւելի լաւ աւելի ճշմարիտ: Հակառակ միտի լինել կեղծ, շինու, արհեստական, ինչդեռ լինում էիմ «ժողովրդական» սենսիթիւիւնները մայիսի 70 օրերի մեր ազգի եւ ազգային ղեկավարութեան ճակատագիրը այժմ արդէն մտահոգում է մեզ աւելի քան երբեք, Իսկ մեր հիմա արդէն մեր մեր դասում մեր սերը, առանց սղայելու, որ ուրիշներ

այն սօրիմեն մեզ համար: Այս ոչ մի ժամանակ մեր Անկախութեամբ երբ վճարակաւ չի եղել այնքան որքան հիմա, Իսկ մեր այն ոչ մի ժամանակ չի եղել այնքան իրական որքան հիմա:

Հիմա մեր մեմ հիմա մեր ոչ մի մեր ազգային խորհրդարանի, մի հոգաւոր կառավարութեամբ, երբ հողը մեր քաղաքին գիւղացում, որքանի այդի այդ հողը եւ այդքեղանակ մեզ ազգը: Երբ սկսել մեր քայլեր կատարել դեռի մասնաւոր սեռականաշարժում եւ անհասկանալի մայրաքառութեամբ, այդ գործում ընդգրկելով արեւելի մեր գործարար շրջանակներին, որի լաւագույն աղայցիները են մեր արդէն գործող համաժողովրդականութեամբ եւ ստիւտաւոր գործարար մարդկանց առաջին համաժողովը Երևանում: Երբ օտարում մեր արտաքին սենսիթիւ-ֆազական կապեր եւ ճանաչում մեզ բերել մանա արտաքինութեամբ երկրների հետ, որի դեմախօս ժառանգ հանդիսացաւ Քերազյան խորհրդի մայրաքառի հանդիպումը Ֆրանսիայում, մայրաքառ Ֆրանսուա Միտրանի հետ:

Այլ խօսուով ղեկավար անկախութեամբ, որքան իրական մի ու ուրիշ դարձող գաղափար, մեր կերտում մեր այսօր, քայլ առ քայլ, սխմում քայլ մանա հաւատով, համոզում որ ազգային մեր վերադարձի եւ զարգացման համար, մեր ազգային ղեկավարութեամբ անհամոզման համար չունենմ այլ ճանաչար:

Ազգային անկախութեամբ արժանի միտի էիմ այն մտածել կարողանալու համար:

Ռուսաստանի համագումարն ընդունեց հայաստանի համագումարը: «Դադարեցնել արյունահեղությունը եւ մարդու իրավունքների ոտնահարումը»

Մոսկուա, մեր հասուկ քղաքից ՀԱՎՈՐ ԱՄՍԵՐՅԱՆ

Մայիսի 25-ի կեսօրին, ՌԽՖՍՀ ժողովարդական պալատների համագումարը քննարկելով Հայաստանի եւ Ադրբեջանի սահմանամերձ շրջաններում ստեղծված կացությունը եւ ընդունեց համապատասխան հայտարարություն: Համագումարի մասնակցները անհամաձայն են հարցի նկատմամբ ըզգացվում էր որոշակի նետաքրքրություն:

Համագումարում ելույթ ունեցավ նախորակին Հայաստանից վերադարձած ժողովարդական ֆեդերո Շելով-Կովեդյանը: Նա հանդես գալով թեմ վայրերն այցելելով պատգամավորական խմբի անունից, ասաց, որ իրենք տեղում պարզել են քրեականության շրջանում երկուստեք անկազոնների, միայն հայկական կողմում եղած զինակալ խմբերի փաստերը, խուսափելով քննարկելու նրանց: Ֆ. Շելով-Կովեդյանը ասաց, որ Ադրբեջան մտնելու արտոնություն չի տրվել իրենց, թեմ Մուսախրովն այն խստապահ էր: Նա ժողովարդական պալատի կոմիտեի կողմ է ոչ թե ազգամիջյան, այլ քաղաքական բնույթ, որին համաձայն են երկու հանրապետությունների ղեկավարները: Հայաստանի կողմի կարծիքով այն հնարավոր եղավ «9+1» Միութեանական համաձայնագրի ստորագրումից հետո Կենտրոնի նախագահությանը աշխատակիցների Ադրբեջանի իրենց գործընկերներին աջակցելու նպատակով:

Շելով-Կովեդյանն անդրադառնում է նաեւ դեպքերից առաջ Հայաստանի սահմանամերձ գոտում զանազակ ուժերի դեպի երեւան մեկնելուն, որը եւ սրել էր իրավիճակը: Չորսամսի տեղափոխման ժամանակ տեղացի բնակիչները զինաթափել էին նետացող զինվորներին եւ այդ երեւույթը ըմբռնումով էին ընդունել անգամ զինաթափված այն սպաները, որոնց հետ հանդիպել էին ռուս պատգամավորները: Ոսկեպարի շրջան մտած «31-747» քանակային գործարար սպաները հայտնեցին, որ լեռնային գոտիում ամեն մի կրակոցին, իբր հանրի կողմից արձակված, իրենք պատասխանում էին իրենց ձեռքի տակ եղած քաղաքացիներով՝ հրետանով, ուղղաթիռներով հրթիռային միջոցներով (ՆՈՒՌՍ-եր): Ապա նա պարզաբանեց, թե ինչ է իրենց ներկայացնում «հայ գործարարներ» հասկացությունը, որը հրանցվում է զանգվածային միջոցներով եւ հատկապես

«Պրավդա»-ի էջերում: Հավանաբար, դրանք Ոսկեպարի անտառներում թաքնվող կամայք ու երեւույթներն էին, ինչպես նաեւ 11 այն միջոցները, որոնք սպանվեցին ռուս շրջանում, կամ Հայաստանի ՊԱԿ-ի աշխատակիցները:

Դանիլինում նստած պատգամավորները, որ մի քանի անգամ ընդհատել էին Շելով-Կովեդյանի ելույթը, այս խոսքերից հետո վերջնականապես լռեցին նրան եւ ժողովը նախագահող Բորիս Ելցինը ձայն տվեց ՌԽՖՍՀ Գերագույն խորհրդի Մարդու իրավունքների կոմիտեի նախագահ Սերգեյ Կովալյովին: Նա նշեց, որ կոմիտեն թեմ ընդունելով մեկնաբանում էր միտքերը, հետապնդել է մեկ նպատակ՝ հանդես չելու իրենց դատավոր, այլ խորամուկ լինել ստեղծված իրավիճակում, Գերագույն խորհրդին երաշխավորելով իրադրության մեջ պարզություն մտնող կարծիք:

Ս. Կովալյովի ասելով, կոմիտեն լսել է Հայաստանի եւ Ադրբեջանի ներկայացուցիչներին, վկաներին, միտքնական գերատեսչությունների ներկայացուցիչներին: Ադրբեջանական կողմից չեն ներկայացվել պաշտոնական ներկայացուցիչներ, թեմ քանիցս հրավիրվել էին:

Քննարկման արդյունքները կոմիտեում ամփոփվել էին հետևյալ կերպ. ա. Իրոք հայկական գյուղերի տեղահանում է կատարվել, որը հաստատվել է թեմ Հայաստանի դատախազության եւ թեմ ՌՍԿՄ ԼԳՆ աշխատակիցների կողմից: բ. Կատարվել է պատանդների առեւտրում եւ փոխանակում:

գ. ԼԳՄ-ի հայկական գյուղերում Ադրբեջանի ՕՄՈՆ-ը կատարել է անարկալական գործողություններ, թալան:

Ս. Կովալյովը վերջում հայտարարեց, որ կոմիտեն միանում է պատգամավորական մի քանի խմբերի կողմից ներկայացված հայտարարությանը:

Այնուամենայնիվ, Ելցինը քվեարկության դրեց հայտարարության տեքստը, որն անցավ 541 կողմ եւ 57 դեմ հարաբերությամբ:

«Այս փաստաթղթով Ռուսաստանը հանուն իր կարծիքը եւ թող աշխարհն իմանա այս մասին», քննարկումից հետո, մեր հարցումին ի պատասխան, ասաց Չորի Բալայանը:

ՌԱԿ-ի դասվորական հանդիպումները

Ռամկավար ազատական կուսակցության կենտրոնական վարչության պատվիրակությունը շարունակում է հանդիպումներ ունենալ Հայաստանի քաղաքական, արդյունաբերական եւ հասարակական շրջանակների հետ:

Երեքշաբթի, մայիսի 28-ին ՌԱԿ-ի պատվիրակությունը, գլխավորությամբ կուսակցության կենտրոնական վարչության նախագահ ընկ. Արշակի Գյոնջյանի, Սուրբ Էջմիածնում հանդիպումներ ունեցավ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Վազգեն Ա.ի հետ: Հանդիպման ընթացքում ՌԱԿ-ի պատվիրակությունը Վեհափառ Հայրապետական կուսակցության կենտրոնական վարչության նախագիրը ազգային-նկեղեցական հարցերի մասին: Նույն օրը պատվիրակությունը ընդունվեց վարչապետ

Վազգեն Մանուկյանի կողմից: Հանդիպման ընթացքում պատվիրակությունը վարչապետին ներկայացրեց իր պատկերացումները Հայաստանի տնտեսության վերականգնման աշխատանքների կազմակերպման շուրջը:

Ժամը 5:30-ին ՌԱԿ-ի պատվիրակությունը Գերագույն խորհրդի նախագահության շենքում տեսակցություն ունեցավ Հայաստանի Հանրապետության Գերագույն խորհրդի նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի հետ: Տեսակցությունը շարունակությունն էր Փարիզում կայացած հանդիպման ընթացքում ժամկավոր խոսակցությունների, որոնք ընդգրկում էին ազգային-քաղաքական հրատապ, ինչպես նաեւ հայրենիք-սփյուռք կապերի հետ առնչվող հարցերը:

Ստեղծվեց հայ բիզնեսմենների միությունը

Ինչպես հայտնի է, մայիսի 25-ից 27-ը Երևանում անցնում էր հայ գործարար մարդկանց համաժողովը, որին մասնակցեցին 200-ի մոտ բիզնեսմեններ աշխարհի 30 երկրներից:

Եռօրյա աշխատանքի արդյունքը դարձավ Հայ գործարար մարդկանց միջազգային ընկերակցության ստեղծումը, որի անդամներ դարձան 91 արտասահմանյան եւ 16 հայաստանյի բիզնեսմեններ: Ընկերակցության հովանավոր անդամներ դարձան Ջոն Զյուրբյանը (Մեծ Բրիտանիա), Ստեփան Զատիկյանը (Վենեսուելա), Շահն արքեպիսկոպոս Աճեմյանը (Երուսաղեմ), Սուրեն Սարգսյանը, Պերմ Մալոյանը (Զվեյարթա) եւ Լեւոն Ահարոնյանը (Իրան), որոնք մուծեցին 25 հազարական դոլար: Նրանք թիվը համալրվելու է:

Ընտրվեց 33 հոգույ բաղկացած (կրակային 6-ը ներկայացնում են Հայաստանի կառավարությունը) ժամանակավոր համակարգիչ խորհուրդ 6 ամիս ժամկետով, որը կհամալրի ընկերակցության անդամների թիվը եւ կնախապատրաստի վարչության ընտրությունները: Ինչպես նաեւ Հայաստանի Գերագույն խորհրդի նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը, մինչեւ այժմ միայն հայ նկեղեցիներ եւ իրենց կառույցը, որ միավորել է սփյուռքի եւ հայրենիքի հայրաքառը, եւ հայ գործարար մարդկանց միջազգային այս ընկերակցությունը կոչված է դառնալու երկրորդ այդպիսի կառույցը:

Նա նաեւ նաեւ, որ «քաղաքականությունը կարող է սեռակ դուրս գալ, եթե չամրապնդվի գործնական, տնտեսական լուրջ միջոցառումներով, որոնք էլ պետք է դնեն պետության իսկական, որակական հիմքերը»:

Ընդունելություն Մոսկվայում Հայաստանի մշակական ներկայացուցչությունում

Երեկ, մայիսի 28-ին ժամը 18-ին, Մոսկվայում, Հայաստանի մշակական ներկայացուցչության շենքում տեղի ունեցած ընդունելությունը նվիրված էր Հայաստանի անկախության օրվան:

Հայաստանի կառավարության մշտական ներկայացուցիչ պրն. Ֆելիքս Մամիկոնյանը ներկայացնելով երկու ծրագիրը, հայտնեց, որ այն պետք է կրի հանդիպում-զբոսայգիների բնույթ, իսկ վերջում կտրվի համար:

Ընդունելությունը հրավիրված էին Մոսկվայում հավատարմագրված 51 երկրների դեսպաններ, ԽՍՀՄ եւ ՌԽՖՍՀ ժողովարդական պալատներ, հասարակական, քաղաքա-

կան առաջադեմ գործիչներ, մտաբնական ինքնիշխան հանրապետությունների մշտական ներկայացուցիչներ, Հայաստանի Գերագույն խորհրդի պատգամավորներից Ամանիտ Բաչկոյանը, Խոսրոյ Վարդանյանը, Կարեն Մուսաբաջյանը:

Ներկայացուցչության նմաստաբանում ցուցադրում էին Ս. Մալյանի քանդակագործական աշխատանքները:

Առանձին ցուցափեղկերում դրված էին նաեւ Հայաստանի Հանրապետության նշանակալից դրոշմ, զինանշանը եւ 1918-20 թվականներին թողարկված թղթադրամների նմուշներ:

ս. Բյ.

Միջազգային ԿԱՐԵ ԼՈՒՐԵՐ Միջազգային ԿԱՐԵ ԼՈՒՐԵՐ Միջազգային ԿԱՐԵ

Հնդկական ոսկեկանությունը ձեռքալեւել է թամիլ մի կնոջ

Անյալ շաբաթ ակնակած ծաղկեպսակի միջոցով սպանված Նախկին վարչապետ եւ Կոնգրես կուսակցության առաջնորդ Ռաջիվ Գանդիի սպանության ամբաստանությամբ: Ոստիկանական քննիչները հայտնում են, թե իրենց հաջողվել է հետազոտել նեղակալ կասկածիչների շրջանակը եւ կենտրոնանալ ըմբոստ թամիլ փեյրալ ղեկավարների վրա, որ վերջին տասնամյակում կոչվում են Շրի Լակաշի անկախության համար:

Եթովպական կառավարությունը հրահանգեց իր զորքերին վայր

դնել վեջը, մինչ ըմբոստներն առաջանում են դեպի երկրի մայրաքաղաք Ադիս Աբեբա: Անյալ գիշեր, մինչ Լոնդոնում շարունակվում էին Ս. Լահազների հովանավորությամբ տարվող բանակցությունները եթովպական իշխանության եւ ըմբոստների միջեւ, Ադիս Աբեբայում չէր դադարել թեղախմբերի որոտները:

Ադրբեջանի հանրապետության նախագահ Այազ Մուսախրովը

երկուշաբթի ընդունեց ՌՍԿՄ Գիտությունների ակադեմիայի հրավերով պաշտոնական այցով Ռ. Մուսախրովը գտնվող Իսրայելի տեխնոլոգիայի, էներգետիկայի եւ պաշարների գիտության նախարար Յուվալ Լեբնանին:

Ս. Մուսախրովը ընդգծեց Իսրայելի հետ շփումների կարեւորությունը, նաեւ այդ երկրի գործարար մարդկանց հետ կապերի լուրջ հեռանկարները եւ հույս հայտնեց, որ Իսրայելի նախարարի այցելությունը կամրապնդի Ադրբեջանի եւ Իսրայելի միջեւ բազմապիսի հարաբերությունների հաստատումը:

Յ. Լեբնանը, կիսելով իր սպասելիքները «Մա Նիշմա» հրեական տեղեկատվական գործակալության թղթակցի հետ, նաեւ իր կարմանքը հաստատեց Ադրբեջանական դեկալարների ուղարկությունը տեղական հրեական խելիների նկատմամբ:

Երեկ, մայիսի 28-ին, ժամը 15-24-ին հողին ծագեց Պուշկինի օ. քիվ 42 շենքում: Տանիքն ամբողջությամբ այրվեց: Չստեղծվեց:

Կերտի ժամ

Հրեակոծվել է Կաղանի օդակայանի ճաղարը

Մայիսի 27-ի լույս 28-ի գիշերը հրեակոծվել է օդակայանի ոչ հեռու, սարի գլխին գտնվող ճաղարային կայանը, վնասվել են սարքավորումները, որի պատճառով «Յակ-40» ինքնաթիռների թռիչքներ չեն կատարվել: Ուղևորների տեղափոխում են ուղղաթիռներով: Հրեակոծումը կատարվել է օդակայանի հարևանությամբ գտնվող արդրեջանական Սեյթար գյուղից, ուր տեղակայված է խորհրդային բանակի մի ստորաբաժանում: ս. Բյ.

Ընթացողի ուշադրության ենք ներկայացնում Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի ժողովության և իրավունքի ինստիտուտի մշակույթի բաժնի վարիչ, ժողովության անդամ, իրավագիտության դոկտոր, դոկտոր ԷՂՈՒԱՐԴ ՄԱՐԳԱՐՅԱՆԻ սեսսիան հայ ժողովրդի զարգացման հեռանկարների վերաբերյալ: Դոկտոր Մարգարյանը բազմաթիվ գրքերի հեղինակ է այդ թվում 10 գիրք հասարակության, մարդկային գործունեության, մշակույթի գիտական զարգացման և էկոլոգիական գոյասեւման ստրատեգիայի համակարգված ուսումնասիրությունների վերաբերյալ: Նրա կողմից մշակված շատ գաղափարներ և հղացումներ արդեն լայն արձագանք են գտել աշխարհում: Դրանք ընկած են եղել խորհրդային և միջազգային գիտական մի քանի հավաքների հիմքում:

ԳՈՅԱՏԵՒԱՆ ԱՏՐԱՏԵԳԻԱՅԻ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐԸ

Այսօր մեր ժողովրդի գլխին դարձյալ մահաբեր սանձեր են կուտակվել: Կրկին անդուլտ սրտով մտածելով է այդ սպառնալիքներին դիմագրավելու և ազգի հետագա զարգացման վերաբերյալ ուղիներ փնտրելու հարցը:

Ծանկացած բարդ խնդիր արդյունավետ լուծելու համար անհրաժեշտ են համապատասխան տրամաբան և տակտիկա: Առավել ևս դրանք անհրաժեշտ են այնպիսի բարդ խնդիր լուծելու համար, ինչպիսին խոր ճգնաժամի և աշխարհաքաղաքական ծայրահեղ վատթար պայմաններում գտնվող ազգի գոյատևման և զարգացման հարցն է: Թվում էր, վերջին տարիների իրադարձությունները, հանրապետության ծայրահեղ լարված իրավիճակը պետք է հզոր ազդակ դառնային մտավոր ջանքերի կենտրոնացման, ազգի գոյատևման և զարգացման ընդհանուր, արդյունավետ տրամաբան ըստեղծելու համար: Եսկայն դա վրիպում է օրենսդիր և գործադիր իշխանությունների, գիտության տեսադաշտից: Այժմ դրանով հատուկ չի զբաղվում ոչ հանրապետությունում, ոչ սփյուռքում: Ստրատեգիական ազգային ծրագիր ունենալու անհրաժեշտության մասին դատողությունները հնչում են որպես զուտ կոչեր:

Խիստ կարևոր է վեր հանել այս բոլորի պատճառները: Մեր կարծիքով, դրա գլխավոր պատճառներից մեկը համակարգված տրամաբանական մտածողության ազգային ավանդների քայքայությունն է: Այսօր արդեն դրանք խիստ անհրաժեշտ են: Այդ քանին կոչներ խորհրդարանում և կառավարության մեջ հատուկ կարգավիճակ ունեցող մասնագիտական օղակներ ստեղծելը: Այդ օղակներն ի գործ կլինեն արագ և ճիշտ վճիռներ կայացնելու ցանկացած սուր իրադրությունում: Անհրաժեշտ են նաև և ստրատեգիական որոնումներ կատարող հատուկ հետազոտական խմբեր: Ինչո՞ւ այս ամենը չսկսել Հայաստանի Գերագույն խորհրդի վերլուծողական և տեղեկատվության գիտական կենտրոնի ներսում ստեղծելով ստրատեգիական հետազոտությունների բաժին:

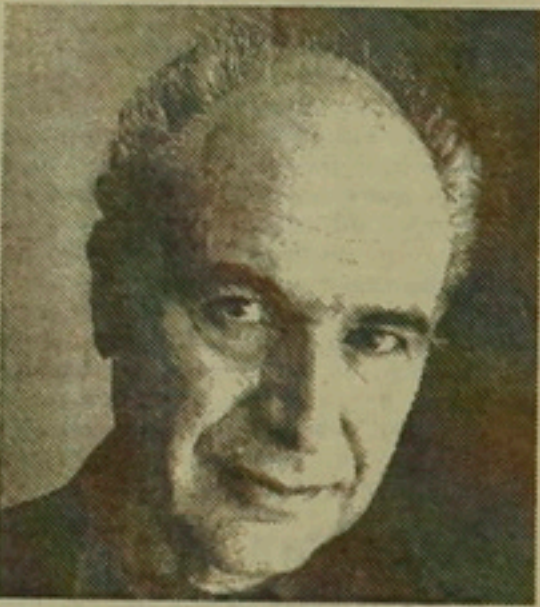
Պետք է ստեղծել նաև գոյատևման և զարգացման ազգային ֆունդ, ինչպես նաև՝ ստրատեգիական գաղափարների քանկ:

Ծանկացած բարդ խնդիր քննարկմանը ձեռք գրկելը հնչում է, երբ դրա լուծման ինչ-որ տարրերակ կա: Ահա այդպիսի մի տարրերակ է նաև հայ ժողովրդի գոյատևման և զարգացման ստրատեգիայի կոնցեպցիան:

Մեր կողմից ստացված եզրահանգումները հենվում են այն ենթադրության վրա, թե առկա աշխարհաքաղաքական իրադրության մեջ ժողովրդը կարող է գոյատևել սոսկ միջազգային մշտական, գործուն աշակցության դեպքում (ներառյալ նաև

ԽՍՀՄ-ը քնակեցնող ժողովուրդները): Սակայն դրան հարկավոր է հասնել ոչ թե խնդրանքներով և աղաչանքներով, երբ ազգի գլխին հերթական անգամ կախվել է ցեղասպանության վտանգը: Փորձը ցույց է տալիս, որ օգնության այդ կոչերը այսօր հազիվ թե արժև քան տան, հատկապես երկարատև ժամանակաշրջանում:

Միջազգային մշտական, գործուն աշակցության հասնելը հնարավոր է սոսկ մի

պայմանով, եթե սեփական խնդիրները լուծելիս մեր գործունեության արդյունքները միջազգային որոշակի արժեք ներկայացնեն: Եթե, ասենք, մեզ հաջողվի էական լուծման ներդրում արդի քաղաքակրթության զարգացման մեջ, դա արդեն կարող է պահանջված միջազգային աշակցության իրական հիմք դառնալ:

Սակայն դրա համար պահանջվում է առաջ քաշել հատուկ ստրատեգիական նախաձեռնություն և դրա իրականացում: Ամեն ինչ կախված է ազգի մտավոր և բարոյական ներուժի կենտրոնացման ունակությունից:

Կասեմճևանցիներ խնդրի երկու կողմ, նախաձեռնություն հանդես բերելը և այն ընկալելու ու նրա շուրջը համախորհվելու ժողովրդի ունակությունը: Եթե ստրատեգիան անհրաժեշտությունը թելադրված է ոչ միայն վերացական պահանջներով: Բանը նրանում է, որ մի քանի տարի առաջ հանրապետությունում ծնվեց ստրատեգիական մի գաղափար, որի իրականացումը լավագույնս էր համապատասխանում վերոհիշյալ պայմաններին: Խոսքը Հայաստանում (և մի շարք այլ շրջաններում) Ռեզիտայի էկոլոգո-նոսոֆիային էր ավելի մոտի (ՌԷՆԷ) անցկացնելու մասին է:

Այդ գաղափարը ձևակերպվել է 1984 թ. երևանում կայացած ԽՍՀՄ Գիտությունների

ակադեմիայի քիսոֆերայի խնդիրներով զբաղվող գիտական խորհրդի արտագնա ընդլայնված նստաշրջանի նախապատրաստական աշխատանքների ժամանակ: Այդ հավաքի նպատակն էր քննարկել խորհրդի ղեկավարության առաջարկը՝ Հայաստանը վերածել էկոլոգիական համալիր հետազոտությունների առարկայի: ՌԷՆԷ-ի գաղափարը, որ նշանակալիորեն կատարելագործում էր այս առաջարկը, ոգեւորությամբ ընդունվեց խորհրդակցության մասնակիցների կողմից: Նրանք որոշում ընդունեցին այդ փորձը Հայաստանում անցկացնելու համար ծրագիր մշակել: Սակայն հետո մեջտեղ եկավ ամենահաղթ քյուրուլրատիան և 1985 թ. կեսերին աշխատանքները խափանվեցին:

Ստիպված եղանք միայնակ շարունակել որոնումները:

1986 թվականին հրապարակեցինք մի աշխատություն, որ հիմնավորված էր ՌԷՆԷ-ի գաղափարը: Այն անպատասխան զբաղեց աշխարհի ուշադրությունը: 1987 թ. Չեխոսլովակիայում ստեղծվեց ՌԷՆԷ-ն անցկացնելու նախաձեռնող խումբ: Որոշ ժամանակ հետո դրանով հետաքրքրվեցին նաև Հունգարիայում: 1990 թ. շրջակա միջավայրին և գոյատևմանը նվիրված համաշխարհային ֆորումի ժամանակ, որի աշխատանքներին մասնակցում էր ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղարը, ՌԷՆԷ-ի ծրագրով հետաքրքրվեց ամերիկացիների մի խումբ: Այդ խումբը հանդիպակցաբար մի ծրագիր առաջարկեց, իրենց երկրում համապատասխան շրջան գտնելու և Հայաստանին զուգահեռ այնտեղ անցկացնել էկոլոգո-նոսոֆիային էքսպերիմենտ: Այս տարի ծրագրված է Կինեմատոն անցկացնել միջազգային գիտական հանդիպում՝ «Էկոլոգիական գոյատևման ստրատեգիայի որոնում: Խնդիրները և հնարավորությունները» թեմայով, որի հիմքում դրված կլինի ՌԷՆԷ-ի գաղափարը: Մեզ առաջարկվել է նախապատրաստել հանդիպման ծրագիրը և հիմնական զեկուցումը:

ՌԷՆԷ-ի գաղափարի նկատմամբ հետաքրքրությունն ամենից առաջ պայմանավորված է նրանով, որ այդ գաղափարը տալիս է էկոլոգիական գոյատևման ստրատեգիայի մշակման սկզբունքներ: Պատկերացում տալու համար նշենք հետևյալ դիվիզան: Մի կողմից, այսպիսի ստրատեգիան ենթադրում է հիմնական այն աղբյուրների համակարգված վերհանումը, որոնք առաջացնում են էկոլոգիական կործանարար երևույթներ, և դրանք վերացնելու գործնական ուղիները: Ընդ որում, այդպիսի քաղաքակրթական մշակելու համար շատ կարևոր է արդի քաղաքակրթության զարգացման ձեռք վերափոխելու փորձ ձեռք բերելը: Մյուս կողմից, հասարակական համակարգերի գոյության սովորական պայմաններում

նման վերափոխումն անհնարին է դառնում հզոր ինքնզիտ մեխանիզմի պատճառով:

Սա նշանակում է, որ մարդկությունը հայտնվել է յուրօրինակ, իր իսկ գոյության համար խիստ վտանգավոր սխալ շրջանի մեջ: ՌԷՆԷ-ի գաղափարը ձևակերպվել է հենց այս դիվիզան լուծելու ճանապարհներ որոնելիս: Դրան հասնելու ուղին հատուկ համալիր շրջանային փորձնական գործունեություն է, համաշխարհային էկոլոգիական ճգնաժամ ծնող հիմնական աղբյուրները վերացնելու նպատակով: Ասկայն օրը ելնելով, ՌԷՆԷ-ի գաղափարը իրական հնարավորություն ունի դառնալու գործողության միջազգային ծրագիր, որը կնվազանի ՄԱԿ-ի կողմից: Իսկ դա, իր հերթին, կարող է եզակի պատմական հնարավորություն տալ նաև հայ ժողովրդին: Սակայն հայ ժողովուրդը դա կարող է օգտագործել միայն այն դեպքում, եթե ՌԷՆԷ-ի ծրագիրը դառնա Հայաստանի Հանրապետության պետական քաղաքականության տարր: Դրանով իսկ հենց մեր հանրապետությունը կդառնա ծրագրի սեփականատեր և նախաձեռնող:

Հարկ է նշել, որ միջազգային նշանակություն ունեցող առանձնապես կարևոր ստրատեգիական նախաձեռնությունների առաջադրումը, համաշխարհային համակցության զարգացումը որոշող լուծումների որոնման մեխանիզմի մեջ, ազգերի մեզ-զրավման առավել արդյունավետ ուղիներից մեկն է: ՌԷՆԷ-ի նախագծի իրացման նախաձեռնությունը հանրապետության համար կապարտիկ սուբյեկտի դեր միջազգային քաղաքական, հասարակական և տնտեսական կազմակերպությունների հաղորդակցումների գոտում: Կինելով ՌԷՆԷ-ի գաղափարի նախաձեռնող հանրապետությունը կդառնա գլոբալ առումով նշանակալից էքսպերիմենտի հիմնական օբյեկտ-գոյակներից մեկը: Համապատասխանաբար հանրապետության և անդրաշխարհային վերջված հայ ժողովրդի վիճակը և խնդիրները քննադատաբար կլինեն միջազգային համակցության ուշադրության կենտրոնում: Դրանով իսկ, մասնավորապես, հնարավորություն կստեղծվի արագ և հիմնավոր կերպով ձեռքբերել հայկական հարցի շուրջ երկար ժամանակ մանրակրկիտ ձևով ստեղծված տեղեկատվական շրջակայքում:

Այս հրապարակումը խնդիր չի դնում համակողմանի ներկայացնել ՌԷՆԷ-ի գաղափարը և հայ ժողովրդի գոյատևման ու զարգացման ստրատեգիայի կոնցեպցիան: Հրապարակման նպատակն այլ է՝ նշել ժողովրդի զարգացման հեռանկարների խնդիրները նորովի տեսնելու սկզբունքները և առաջարկել դրա համակարգված քննարկումը: Քանի որ դա համազգային կարևորության խնդիր է, ապա կոչ ենք անում հայրենիքի և սփյուռքի բնակչության բոլոր խավերին, քաղաքական բոլոր կուսակցություններին ու շարժումներին մասնակցելու դրա ընթացքին: Օգտվելով «Ազ» թերթի, իսկ ավելի վաղ «Республика Армения»-ի (11 մայիսի 1991 թ.) առաջարկից, որոշեցինք բանավեճ բանալ այս այնքան անհրաժեշտ խնդրի շուրջ: Գլխավորը միասին սկսելն է: Արդյունքներն պատահեն յնժ տա:

ՄԵԿ ՀԱՐՑ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԻՆ

Երևանում մայիսի 25-27 անցանում կայացել է հայ գործարար մարդկանց առաջին հանդիպումը, մեր թղթակիցը «ՌԷՆԷ» ամսագրի մեջ հայ համաժողովից» հարցով դիմեց մի քանի մասնակիցներին:

ՎԱԶԳԵՆ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ (Հայաստանի Հանրապետության Նախարարների խորհրդի նախագահ) - Առաջինը՝ հայ գործարար մարդկանց համատեղ հավաքվելը և միասնական կազմակերպություն ստեղծելու կոնցեպցիայի ինչպես Հայաստանի տնտեսական զարգացմանը, բարգավաճմանը, այնպես էլ փոխազդեցության կլինի կողմերից յուրաքանչյուրին: Եվ երկրորդը, 20-րդ դարի վերջում և 21-րդ դարի սկզբին հիպոթեզային կենսական կազմակերպվածություն: Հայերը համաշխարհային ազգ են՝ սփռված աշխարհով մեկ և կուտակել են ուժ ու հպարտություն, եթե համախմբվեն: Այժմ հիպոթեզային շափառվելներն այլ են: Դա պայմանավորված չէ տարածքով և ազգական ուժով: Հայ քիմիկոսների համաժողովը համախմբելու առաջին փորձն էր: Հայաստանը կլինի այն օղակներից մեկը, որի շուրջը կհավաքվեն: Դա է ժամանակի պահանջը:

ՋՈՐՋ ԶՅՈՒՂՔՅԱՆ (Սեծ Բրիտանիա) - Սեծ հույսեր ունիմ: Եթե կարենանք բոլոր խոսքերը փոխադրել աշխատանքի, ուրախ և հաջող ապագա մը պիտի ունենանք: Եթե միայն պիտի գանք հոստեղ խոսելու, այն ատեն գործ չլինար:

Կարեցածնիս պիտի ընենք Հայաստանի համար: **ԵՍԱՅԻ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ** (Հայաստանի Հանրապետության արտաքին տնտեսական կապերի նախարար) - Երկուտն ասած, իմ ակնկալիքները համընկնում են մյուսների ակնկալիքների հետ: Դրանք կունկրետ գործեր են, կունկրետ պայմանագրեր, որոնք

պետք է կնքվեն: Կավելանա համատեղ ձեռնարկությունների թիվը և կուծեղանա գործարար աշխուժությունը առայժմ ըսվում էր: Երկրորդը, հետագայում նաև՝ մյուս երկրների հետ: Կարծում եմ, որ կկատարվեն սոցիալ-իրավական տրամադրություններ, որոնք բացակայել են մինչև հիմա: Չեմ կարծում, որ կենտրոնը արգելք հանդիսանա, բաժնի որ կենտրոնի, միության համար էլ ձեռնարկ է օտարերկրյա կապիտալի ներգրավումը մեր տնտեսության մեջ: Դրանից իրենք էլ կօգտվեն:

ԼԵՈՆ ԱՅՐՈՒՆՅԱՆ (Գարսևաստան) - Շատ դրական երևույթ է սա: Համաժողովը ավելի կմիայնի սփյուռք-Հայաստան կապերը: Պետք է տնտեսական ճիշտ հաշվարկներ արվեն, լավ ուսումնասիրվի ամեն մի մակրոց և հնարավորին շափ պետք է հեռու մնալ քիչնսի մեջ շատ վերտանգավոր աղետից: Բիզնեսը պետք է լինի փոխազդեցության, որը կապահովի մեր հաջողությունը:

ՎԱՐԴԱՆ ՈՒՋՈՒՆՅԱՆ (Սեծ Բրիտանիա) - Շատ խանդավառ խոսքեր ըսվեցան, բայց գործնական առաջարկները տակավին քիչ են: Հուսանք, որ այս երկու-երեք օրերուն ընթացքին գործնական ծանոթություններ հաստատվին, և այդ գործն օգտակար ըլլա Հայաստանի համար:

«Թուրքիան ներկա ճգնաժամից դուրս կգա ավելի եզրագծով». հայտարարել էր պրեզիդենտ Թուրքուտ օզալը հունվարին, երբ քննարկվում էր Թուրքիայի դերը Մոցի պատերազմում: Պատերազմն ավարտված է այժմ, սակայն Միջին Արևելքում Թուրքիայի դերի մասին քննարկները դեռևս շարունակվում են: Կրակներ չուղղվեցին, վերջերս պրեզիդենտը հայտարարեց, թե Թուրքիան համաձայն է Ամերիկայի հետ ստորագրված ստորադրական համաձայնագրության մի նոր ուղի, նման այն ուղիին, որն արդեն գոյություն ունի Ամերիկայի, Անգլիայի և Իսրայելի միջև: Այս գաղա-

բայով, - ասում է նա: Իհարկե, այս իրավիճակը չի կարող գոյատևել առանց Միջին Արևելքում: Նախքան արդյունաբերող երկրների մասնակցությանն ու հավանությանը: Թուրքիան չի մտնում այդ երկրների մեջ, այդ պատճառով էլ անհավանական է, որ նրան կարևոր դեր վստահվի Միջին Արևելքում անվտանգության պահպանման հարցում: «Ժիշտ է, Մոցի պատերազմի ամբողջ ընթացքում Օզալը շատ խորապատկեր թաղաքականություն վարեց, նպատակ ունենալով Թուրքիայի վարկը մեծացնել այդ շրջանում, սակայն այժմ երբ պատերազմն ավարտված

ենրի թեկուզ կեսին: «Այժմ էլ 400 հազար հոգի է կուտակվել Թուրքիայի սահմանի վրա, պատրաստ են արդյոք դրանց կեսը տեղափոխելու ձեռք բերվածներում»,- հարց է տվել պրեզիդենտը:

տելու համաձայնագրեր ստորագրեց. մի Երևույթ՝ որն անցյալում անկարելի էր իրագործել: Հայաստանը նույնպես փորձում է քարելավել հարաբերությունները իր վաղմի թշնամու հետ, դրանում տեսնելով միջազգային շուկա դուրս գալու հնարավորությունը:

Հունական հիմնահարց

Հուլյանի հետ ունեցած տարակարծությունները նույնպես խոչընդոտում են Թուրքիայի հարաբերությունները Եվրոպական շուկայի երկրների հետ: Հունաստանը չորրորդ անգամ անընդմեջ վետո է դնում Եվրոպական շուկայից 12 միլիարդ դոլլարի փոխառություն ստանալու Թուրքիայի հայ-

Տոպկորիչ ֆայլ

Թուրքիայի արտաքին քաղաքականության ասպարեզում տպավորիչ քայլ էր Մոսկվայում հավատարմագրված Թուրքիայի դեսպան Վուլքան Վուրալի այցը Երևան: Նա դարձավ Անկարան ներկայացնող ա-

ՕԶԱԼԸ ՀԶՈՐ ԹՈՒՐԲԻԱ Է ԿԱՆԱՏԵՍՈՒՄ

փսրն անմիջապես դիմադրության արժանացավ ընդդիմադիր կուսակցությունների ղեկավարներ՝ Էրդալ Ինենչուի (սոցիալ դեմոկրատների ժողովրդական կուսակցություն - ՄԻԺ) և Մուլեյանի Դեմիրելի (Ժճաբիս ուղու կուսակցություն - ԺՌԻԿ) կողմից, որոնք դրանում տեսան Թուրքիայի անկախության ոտնահարումը:

Ջերմ հարաբերություններ

Այնուամենայնիվ, հակառակ քննադատությունների, Մոցի պատերազմը իրոք Ամերիկայի և Թուրքիայի միջև ջերմ հարաբերությունների մի նոր շրջան բաց արեց: Օզալն առաջին քուրթ պրեզիդենտը դարձավ, որ Բեմի Դեյվիդում ընդունվեց Ամերիկայի պրեզիդենտի կողմից: Մի շարք առիթներով Օզալը նշել է, թե ինչքան մոտ է

է, արաբները չեն ցանկանում նրան այդ առավելությունը տալ: Իրանը նույնպես դեմ է, որ Թուրքիան խառնվի այդ գործին: Այնպես որ, առայժմ Թուրքիան զրկված է ավելի ակտիվ գործունեություն ծավալելու հնարավորությունից»,- եզրակացնում է տիկին Սեզերը:

Սակայն, պրեզիդենտ Օզալը բուրբուխի այ կարծիք ունի Միջին Արևելքի ապագայի մասին: Նա հավատացած է, որ այդ շրջանի ժողովուրդների համար, մոտիկ ապագայում, ջուրը նույնքան (եթե ոչ ավելի) կարևոր է դառնալու, ինչքան նավթը: Այդ պատճառով էլ նա մեծ ոգևորությամբ նախաձեռնել է իրագործելու քաղաքական-արդյունաբերական ծրագրեր իր այն ծրագիրը, համաձայն որի Թուրքիան պետք է թաղն ջուր մատակարարի արաբական երկրներին: Նա այդ ծրագիրն անվանել է «Ջուրը՝ խաղաղության համար» խորհրդանշական բառերով: Մասնագետներն այժմ ուսումնասիրում են ծրագրի իրականացման հնարավորություններն ու ճշգրիտ արժեքը:

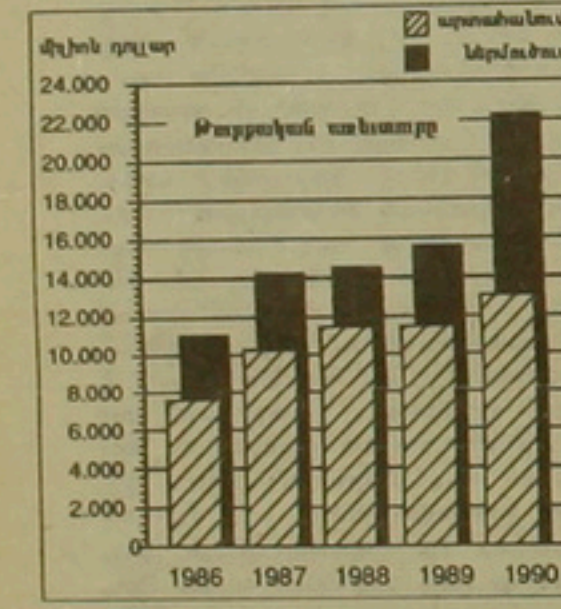
ցին: Անկարայում քուրթ քաղաքագետներից շատերի կարծիքով Թուրքիան պետք է փորձի առայժմ պահպանել «անդամության թեկնածուի» իր ներկա կարգավիճակը, հրահարվորին չափ շատ տնտեսական օգուտներ է «պոկելով» այդ համագործակցությունից:

Մյուս կողմից, Թուրքիայի հարաբերությունները Խորհրդային Միության հետ արժանատի փոփոխության են ենթարկվել վերջերս: Մի շարք հանրապետություններ դարձել են շահութաբեր գործընկերներ Թուրքիայի համար: Վերջերս Խորհրդային Միությունում գտնվելով, Օզալն այցելեց Ալմա-Աթա և Բաքու, որտեղ երկկողմանի տնտեսական հարաբերություններ հաստա-

ռաջին պաշտոնական անձը, որն այցելեց Հայաստան: Այնտեղ նա ջերմ ընդունելության արժանացավ, քանակությունների ժամանակ պայմանավորվածություն ձեռք բերվեց երկու երկրների միջև առևտրի զարգացմանը նպաստող սահմանափակ մի կետ բացելու, ինչպես նաև մշակութային և գիտական ասպարեզներում համագործակցելու ուղղությամբ:

Թուրքիան, այնուամենայնիվ, փորձել է ավելի ազդեցիկ դիրք գրավել միջազգային հարաբերություններում, իսկ դրա հաջողությունը կախված է ինչպես երկրի ներսում, այնպես էլ արտաքին աշխարհում տեղի ունեցող բարեփոխություններից:

ԼՍԶՍԻ ԴԱՏԱԼՆԻ
«Ուլ սփրիք Էրևան», 29 ապրիլ, 1991

Ժողովուրդներին մեծեցնելու միջոց

Օզալի կարծիքով, այս ծրագիրը նպատելու է շրջանում խաղաղության ամրապնդմանը: «Այն հանդիսանալու է ժողովուրդներին իրար կապող մի օղակ: Թաղն ջուր ստանալու համար մեկը մյուսից կախյալ վիճակում լինելով, արաբական երկրները դադարելու են իրար հետ վիճելուց»,- բացատրում է նա ևս ավելացնում, թե Թուրքիան, որպես ամենակայուն պետությունը շրջանում, կարող է նաև կանոնը հանդիսանալ Միջին Արևելքի և Եվրոպայի երկրների միջև: Նշենք, որ Եվրոպական շուկայի անդամ դառնալու Թուրքիայի դիմումը դեռևս քննարկվում է Բրյուսելի հանձնաժողովի կողմից:

Մարտ ամսին Ֆիլադելֆիայի Ուոթերն կոլեջում տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսի ժամանակ Օզալն ակնարկել էր այն մասին, թե Եվրոպական շուկայի երկրների համար ավելի դժվար էր լինելու համագործակցել Արևելյան Եվրոպայի երկրների, քան Թուրքիայի հետ: «Երբ 1989 թվականին կոնուսիզմը խորտակվեց արևելյան Եվրոպայում, բոլորը ոգեւորված սպասում էին, թե Եվրոպան կմիավորվի: Սակայն, մի տարի անց, պարզ դարձավ, որ այդ ցանկությունն այնքան էլ չէր իրագործվել խնդիր չէ. կենտոն հարցերն այնքան շատ են, իսկ Թուրքիայի տնտեսական չափա-հիշներն ավելի բարձր են Արևելյան Եվրոպայի ցանկացած երկրի չափանիշներից: Եթե նրանք չեն ցանկանում մնալ լուկ քորիտոնյանների համար նախատեսված «սկուտի» սահմաններում, և ցանկանում են կապ հաստատել մահմեդական երկրների հետ, ապա նրանք պարտավոր են Թուրքիային ընդունել այդ շուկայի մեջ»:

ԿԱՍՈՒՐԶ ԴԵՊՈՒ ԱՐԵՒՍՈՒՏԵ

ԱՄՆ վերջերս կասարած այցի ժամանակ Թուրքիայի դեսպան Թուրքուտ օզալը հարցազրույց արեց «Թայմ» ամսագրին: Ձեզ ենք ներկայացնում հաս-վածներ այդ հարցազրույցից:

Իրաքի գործերի մեջ խառնվելու ԱՄՆ զգուշավորության վերաբերյալ: Դա շատ դժվար բան է: Ձեր երկիրը քննադատության կենթարկվի, եթե դուք փորձեք ինչ-որ բան ձեռնարկել, ամերիկացիները կընդդիմանան դրան: Սակայն, եթե դուք ոչինչ չանեք, մարդիկ կքննադատեն դա:

Սադրամ Հուսեյնի վերաբերյալ: Ես համաձայն եմ պրեզիդենտ Բուշի հետ: Ես կցանկանայի Իրաքում տեսնել ուրիշ ղեկավար: Սակայն, ՄԱԿ-ը կարգադրեց վերջ տալ Բուշի ջոկին դեմ ծավալված նրա ագրեսիային, չզրկելով նրան իշխանությունից: Եթե ձեր դիվիզիաներից մեկը գրավեր Երբազան գետի կամուրջը և նույնիսկ անցներ դեպի Բաղդադ տանող ճանապարհի թեկուզ միայն կեսը, հավանաբար պրեզիդենտ Սադրամ Հուսեյնը փախուստի կգլխներ: Սակայն, կարծում եմ, որ դա սխալ կլինի, որովհետև այդ դեպքում հնարավոր է, որ նա հերոս դառնար արաբների համար: Թող Իրաքի ժողովուրդը որոշի: Նրանց կհաջողվի, թե ոչ՝ դա ուրիշ հարց է:

Թուրքիան հիմնականում արեւմտյան ուղղություն ունի: Մենք ունենք ղեկավարող, մարդու իրավունքներ և ազատ շուկա: Չընայած բնակչության 98 տոկոսը մուսուլմաններ են, սակայն աշխարհիկ պետություն ենք: Դա լավ օրինակ է իսլամական աշխարհի մնացած մասի համար: Թուրքիան կամրոջի դեր է խաղում արեւմտյան և իսլամական հասարակությունների միջև:

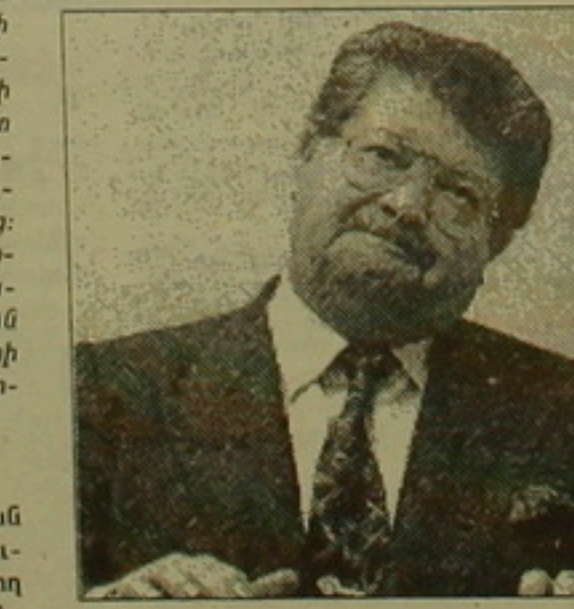
Կօզնի՝ արդյոք Թուրքիան հաղթանակի Միջին Արևելքի խոր ճգնաժամը: Կարծում եմ, որ Թուրքիան պետք է դուրս գա մուսուլմանների և դեր խաղա: Վերջին 10-11 տարիների տնտեսական ճեֆոնում, ինչպես նաև վերջին 45 տարիների դեմոկրատիայի հետ կապված փորձը տալիս է այդ հրահարավորությունը:

Իսլամից գատ ուրիշ կրոնների նկատմամբ Թուրքիայի անհանդուրժողականության վերաբերյալ: Այո, գիտեմ: Թուրքիայում կա շատ հին օրենք, որի համաձայն թույլ չի տրվում երկիր ներս-բերել որոշ գրքեր: Այդ օրենքը ես չեմ ստորագրել: Երբ ես վարչապետ էի, փորձել եմ կասեցնել այդ օրենքի կիրառումը: Այն վերանորոգված կարիք է զգում: Մենք մտադրված ենք հանել այն օրենսդրական հոդվածները, որոնք վերաբերում են կարծիքների արտահայտությանը, մտքի ազատությանը, ինչը այդքան շատ կարևոր են ԱՄՆ-ում:

Բուշի հետ մտերմ հարաբերությունների վերաբերյալ: Ես պրեզիդենտ Բուշին գիտեմ շատ վաղուց, երբ նա դեռ փոխպրեզիդենտ էր: Երբ Բուշը պրեզիդենտության իր թեկնածությունն առաջարկեց, ես այնտեղ էի և գրույց ունեցա նրա հետ:

Ես հույս ունեմ, որ նա կհաղթի ընտրություններին, չնայած սկզբից որոշ հողկա-ծագիրներ ասում էին, թե Բուշը այդքան վճռական չէ, ինչքան Ռոնալդը: Սակայն, ես դա չէի նկատում: Իմ կարծիքով ես որոշ խորհուրդներ տվեցի նրան, որոնցից նա հավանաբար օգտվեց, քանի որ գիտեմ Ամերիկայի ժողովրդի մտայնությունը:

Աշխարհի մյուս ղեկավարները, որոնցով նա հիանում է: Տիկին Թեյչերը: Ես շատ եմ ափսոսում, որ նա հրաժարական տվեց: Նա ինձ ասաց, որ 11 տարի վարչապետի պաշտոնը զբաղեցնելուց հետո, շատ բնա-միներ ես ձեռք բերում, որովհետև այն մարդիկ որոնք վարչապետ չեն դառնում, ես նրանք, որ վարչապետ էին դրանից առաջ, դառնում են բռնադատված: Կարծում եմ, նա ճիշտ է: Նույն խնդիրը՝ ես ունեմ Թուրքիայում:

Իրաքի ապագայի վերաբերյալ: Իրաքի-ները պետք է որոշեն: Ես կցանկանայի տեսնել ավելի ղեկավարողական կառավարություն: Երկիրը ձուլարան չէ: Նախ անհրաժեշտ է ամուր հաստատել տարբեր խմբավորումների մարդու իրավունքները: Թուրքիայի եվրոպական ինքնության վերաբերյալ: Թուրքիան մշակութային մի ուղու վրա է, ուր խառնվում են երկու մշակույթներ: Օսմանյան կայսրության օրերին, Թուրքիային անվանում էին «Եվրոպայի հիվանդ», այսինքն՝ մեզ այն ժամանակ համարել են Եվրոպական պետություն: Այսօր

Հեռանկարային ծրագրեր

Առայժմ վաղ է խոսել Միջին Արևելքում անվտանգության կարգավորման հարցում Թուրքիայի դերի մեծացման մասին: Անկախության Բրյուսել համալսարանի միջազգային հարաբերությունների բաժնի պրոֆեսոր, տիկին Դույզա Սեզերի կարծիքով տարբեր մարդիկ տարբեր ձևով են հասկանում Միջին Արևելքում անվտանգության հաստատման հարցը:

«Արևմուտքի համար այն նշանակում է նախքան ներկայիս գոյություն ունեցող կարգավիճակի պահպանումը, համաձայն որի արաբները պետք է արտահանեն նավթը, իսկ Արևմուտքը գինը որոշելով պետք է վաճառի այն: Եթե այս կարգավիճակը խախտվի, համաշխարհային, կամ ավելի ճիշտ, արեւմտյան տնտեսությունը կքայ-

Խոչընդոտներ

Այնուամենայնիվ, խոչընդոտներ շատ կան այդ ճանապարհին: 57 միլիոն բնակչու-թյուն և 3 տոկոսի տարեկան աճ ունեցող Թուրքիան անհանգստացնում է Եվրոպացի-ներին: Նրա տնտեսությունը չի հասնում արեւմտաեվրոպական մակարդակին: Եւ վերջապես, նրան դատասպարտում են ժողովրդ-դավարական մի շարք թերացումների հա-մար:

Օզալը չի բացքնում իր հուսախաբու-թյունը Արևմուտքից: Ապրիլ ամսվա սկզբ-ներից անգլիական հեռուստատեսությանը տրված մի հարցազրույցի ժամանակ նա քննադատել է արեւմտաեվրոպական երկր-ներին, սանյով, թե նրանք հրաժարվում են սպասարան տալ 1988 թվին Թուրքիա ժա-մանած 60 հազար քուրդ քանազաղված-

Ռուրք քաղաքագետները բոլորն էլ համաձայն են, որ մինչև 2000 թվականը երկրում պետք է կատարվեն բարեփոխություններ, քայքայ ցրանք տարակարծիք են ընտրված միջոցների հարցում: Ահա թե ինչու Քուրդուտ Օզալի նախաձեռնած քայքային շատերը հավանության չեն արժանանում ընդդիմադիրների կողմից: Քաղաքագետներից մեկի խոսքերով սասած, այդ ընդդիմությունն առաջանում է ոչ թե նրանից, թե Օզալն ինչ է անում, այլ նրանից, թե ինչպես է անում: Պրեզիդենտին շատ

Տարածայնություններ ներքին հաղափականության աստղաբեզում

հաճախ մեղադրում են սահմանադրությունն ու Նախարարների խորհրդի կարծիքն անտեսելու և երկիրը քաղաքականապես անձնական կամ մտերիների կարծիքին ապավինելով կառավարելու մեջ:

Մոգի ճգնաժամի օրերին Օզալի ցուցաբերած ակտիվությունը նույնպես քննադատվեց, քանի որ այն հակասում էր Աքաբուրի սկզբունքներին, համաձայն որոնց սխալ է մասնակցել շրջանային կոնֆլիկտներին: Հենց հակաակորդների շանքերի շնորհիվ էլ Օզալն ստիպված եղավ հրաժարվել Իրաքի դեմ թրջական բանակի մասնակցության իր ծրագրից: Այդ հարցում նույնիսկ իր «Անա» (հայերենաց) կուսակցությունն էր դեմ: Տարածայնությունների հետևանքով միայն անցյալ տարվա ընթացքում հրաժարվեցին արտաքին գործերի երկու նախարարներ՝ Մեսուք Յըլմազն ու Ալի Բոզըրը, մեկ պաշտպանության նախարար՝ Սաֆա Չիրալը և մեկ բանակի գլխավոր հրամանատար՝ զեմերալ Նեչիթ Քուրուքայը: Մեկ այլ պաշտպանության նախարար՝ Հյուսնյա Կոզըրը, այս տարվա փետրվարին Օզալի հրամանով ազատվեց իր գրադեզած պաշտոնից:

Տարակարծությունների հիմք է ծառայում այն հանգամանքը, որ ըստ սահմանադրու-

թյան պրեզիդենտը պարտավոր է անկողմնակալ լինել և ոչ մի կուսակցության չըպատկանել: Մինչդեռ Օզալը, վկայակոչելով այն փաստը, որ ինքը Քուրդիստան պրեզիդենտ ընտրված առաջին քաղաքացին է, բնական է համարում նախորդներից տարբեր քաղաքականություն վարելու իր ընտրած ուղին: Նշենք, որ քաղաքացիական պատերազմի 3-րդ պրեզիդենտը մյուս բոլոր վեց ղեկավարները եղել են բանակի պաշտոնաթող զեմերալներ: «Ինձ նախորդող պրեզիդենտները քաղաքագետներ չէին», - ասում է նա:

Հակաակորդները պնդում են նաև, որ Օզալը պրեզիդենտ ընտրվեց այնպիսի մի խորհրդարանի կողմից, որն այսպես ժողովրդականություն չի վայելում այսօր:

Խժդժությունների առաջն առնելու նպատակով, կառավարությունն այժմ քննարկում է սահմանադրության մեջ այնպիսի փոփոխություններ մտցնելու հարցը, որոնցով երաշխավորվելու Օզալի թեկնածությունը՝ որպես պրեզիդենտի: Նախատեսվում է նաև պրեզիդենտի ընտրությունները հանել օրենսդրական մարմնի իրավասությունից և դնել համաժողովրդական թվարկության: Պետք է կրճատվեն պրեզիդենտի մանդատային իրավունքները (7-ի փոխարեն դառնան 5 տարի), սակայն պրեզիդենտին իրավունք է տրվելու երկրորդ անգամ ընտրվելու, մի քան, որ 1982-ի սահմանադրությանը անբույլատրելի է համարվում:

Սակայն, նախկին արտաքին գործերի նախարար Մեսուք Յըլմազը, որն այժմ պաշարում է գլխավորելու «Անա» կուսակցությունը, այն կարծիքին է, որ ինչ էլ գրված լինի սահմանադրությունում, միևնույն է՝ թուրք ժողովրդի համար գոյություն ունի այսպես կոչված պրեզիդենտական «կերպար», որը չպետք է թույլ, անիշխան ու անկողմնակալ անձնավորություն լինի:

Քաղաքական կուսակցությունների գործունեությունն արգելող սահմանափակումները նույնպես վերանայու են: Կոմունիստական և ֆունդամենտալիստական կուսակցություններին թույլատրվելու է օրինական գործունեություն ծավալել երկրի ներսում: Քրդերենն արգելված լեզու չի լինե-

լու: Առանձին ընկերություններ իրավունք են ձեռք բերելու երբեք հեռարձակելու ռադիո և հեռուստատեսային իրենց ծրագրերը:

Սակայն, առայժմ քիչ հավանական է, որ փոփոխությունների այս ծրագիրն ընդունվի: 450 անդամ հաշվող Ազգային Ժողովում կառավարությունը 300 թվե պետք է ձեռք բերի, որպեսզի այն ընդունվի: Օզալի կուսակցությունը 270 թեկնածու ունի օրենսդրական մարմնում: Այդքան ձայն հավաքելու դեպքում սահմանադրական փոփոխությունները կարող են ընդունվել, սակայն այն պայմանով, որ հետագայում զբոսնք հանրաքվեի դրվեն: Մյուս երկու ընդդիմադիր կուսակցությունները չեն ցանկանում այդ փոփոխությունները կատարել: Առաջին սոցիալ-դեմոկրատական ժողովրդական կուսակցության գլխավոր քարտուղար Հիթմեթ Չեթինը, որոշ փոփոխություններին հավանություն տալով հանդերձ, գտնում է, որ պրեզիդենտի կարգավիճակի վերաբերյալ դրույթները պարզապես անընդունելի են: «Այդպիսի արձատական բարեփոխություններ իրականացնելու համար անհրաժեշտ է բոլոր կուսակցությունների համագործակցությունն ու համաձայնությունը», - ասում է նա:

Ծշմարիտ ուղու կուսակցության փոխնախագահ Հուսամուդդին Պինդոլուքն ավելի կտրուկ է իր դատողություններում: «Այս կառավարությունը դեմոկրատական չէ, այնպես, որ ոչ մի սահմանադրական փոփոխություն էլ չի կարելի կատարել տվյալ ժամանակաշրջանում», - ասում է նա:

Երկրում իրավիճակը շուկելու նպատակով, ընդդիմադիր կուսակցություններն այժմ պահանջում են վաղաժամ ընտրություններ անցկացնել:

Եթե մինչ այդ ոչ մի առաջնադասում չարձանագրվի, Քուրդիստան առաջիկա ընտրություններից հետո կարող է հայտնվել քաղաքական անորոշության իրավիճակում, որովհետև հասարակական կարծիքի տրվյալների համաձայն, ոչ մի կուսակցություն այդ ընտրություններում ձայների մեծամասնություն չի վաստակելու:

ԼՈՒՍՏԱՆ ԴԱՆՏԱՆԻՍ

Քուրդիստան տնտեսության քարգավաճման գործում ձեռք բերված հաջողությունները մեծապես պայմանավորված են քանակային համակարգի աշխատանքով, որը տարիներ առաջ «ճնդափոփություն» առաջացրեց նախկին խնայողամարկոնը վերափոխելով քանակային: Դրանց ամենաարդիական հաշվիչ մեքենաներն այժմ կարող են անհամար ծառայություններ մատուցել հաճախորդներին:

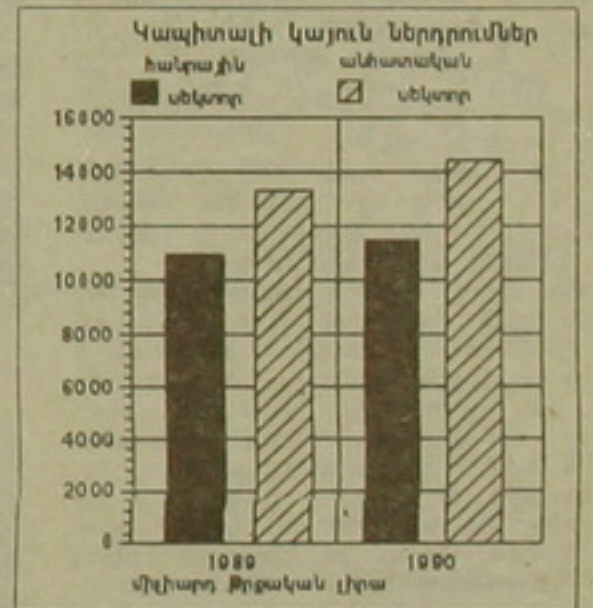
Կենտրոնական քանակի դերը՝ որպես անկախ դրամական քաղաքականություն վարողի, մեծապես աճել է վերջերս, շնորհիվ տնօրեն Ռյուշթու Սարաջոլուի շանքերի, որը կարողանում է իր դիրքերը չզիջել ֆինանսների նախարարությանը:

Արդարև, երկու կողմերը 1984 թվականի մարտին համաձայնության են եկել սահմանափակելու կոնցեսիոն փոխառության տոմսեր ձեռք բերելու ֆինանսների նախարարության իրավունքները: Անցած 4 տարվա ընթացքում կենտրոնական քանակը կարողացել է նաև պահպանել կայուն վայելուտային իր պաշարները, հնարավորություն տալով մյուս քանակներին ներկայացնելու վալյուտայի իրենց պահանջները:

Եւ եթե, մի կողմից, հաշվարկների այժմյան վատթարացող վիճակը քաղաքական անհանգստություն է պատճառում, մյուս

Բանկային համակարգի զարգացումը

կողմից, հույս կա որ ամեն ինչ բարեհաջող պատրվի գրոսաշրջկության աճի և ծոցի պատերազմում իր մասնակցության դիմաց Քուրդիստանի ստացած վարձատրության հաշվին:

Առեւտրական հարաբերությունների դաշտառ հեռանկարներ

Տարբեր տեսակի ապրանքների արտահանումը 1980 թվականից ի վեր հանդիսանում էր Քուրդիստանի տնտեսական զարգացման կարևորագույն օղակներից մեկը: Ութ տարվա ընթացքում այն արձանագրել էր հսկայական արդյունքներ: Սակայն 1988-ից այն դանդաղորեն սկսեց անկում ապրել, երբ արտահանող ընկերություններն իրենց ուսերի վրա զգացին կառավարության որոշեցրած դրամի արժեզրկումը կանխող քաղաքականության ամբողջ «ծանրությունը»: Արտահանված ապրանքների ընդհանուր գումարը հասավ 12,9 միլիարդ դոլլարի 1990-ին (այսինքն՝ ազգային եկամտի 12,6 տոկոսը), 1984-ի՝ 11,6 միլիարդ դոլլարի դիմաց (14,7 տոկոս), մինչդեռ ներմուծումներն 1989-ի 15,8 միլիարդ դոլլարի դիմաց՝ ավելացան մինչև 22,3 միլիարդ դոլլար 1990-ին:

Այսպիսով, առևտրի հաշվեկշռում մոտ 9 միլիարդ դոլլարի քաղ գոյացավ, որն ինչ-որ ձևով պետք էր փակել:

Բարեբախտաբար, հակառակ ծոցի ճեղքածափին, գրոսաշրջկության եկամուտները 30 տոկոսով ավելացան 1990-ին, հասնելով մոտավորապես 3,3 միլիարդ դոլլարի: Եթե արտասահմանում աշխատող թուրք բանվորների և ծառայողների դրամական փոխանցումներն էլ գնահատենք 3 միլիարդ դոլլար, ապա մոտ 3 միլիարդ դոլլար կեւմա քաղը լրացնելու համար: Սա կարելի է ձեռք բերել որպես օգնություն Մոցի պատերազմում Քուրդիստանի մասնակցության դիմաց:

Հակառակ ժամանակավոր կնճռոտ խընդիրներին, երկարատեւ առևտրական հարաբերությունների համար պայծառ հեռանկարներ կան Քուրդիստանում: Երոպական երկրների հետ առևտուրն զգալիորեն աճելու է, անմիջապես, որ Քուրդիստան և Եւրոպայի միջև մասշտաբային սահմանափակումները վերանան 1995-ին: 1990 թվականին համար Եւրոպական շուկայի եր-

կրներին հետ առևտրական համաձայնությունը կայացել էր այն հաշվումներով, որ ներմուծումները լինեն 42, իսկ արտահանումները՝ 53 տոկոսի չափով: Սակայն այժմ ներմուծումների քանակի հարաճուն աճ է նկատվում:

Վարողականով դեռ իրագործել Եւրոպական շուկային անդամակցելու իր ցանկությունը, Քուրդիստան, այնուամենայնիվ, հաջողությամբ է ավարտին հասցնում մեկ այլ ծրագիր, այն է՝ հիմնել, այսպես կոչված, Սեւծովյան տնտեսական համագործակցության գոտի, որն իր մեջ պետք է ընդգրկի Բուլղարիան, Ռումինիան և Խորհրդային Միությունը:

Օզալի մյուս ծրագիրն է, ազատ շուկայական հարաբերություններ ստեղծել Ամերիկայի հետ: Արտահանման ենթակա ապրանքների ընդհանուր քանակի մեկ երրորդը կազմող Քուրդիստանի տեքստիլ արդյունաբերությունը շուտով 100 տոկոսանոց աճ է արձանագրելու: 1990-ին տեքստիլ արտահանումները կազմում էին մոտ 4,3 միլիարդ դոլլար, իսկ երկրի հնարավորությունները հասնում են մինչև 10 միլիարդ դոլլարի: Սակայն դա այն դեպքում, երբ 6 միլիարդ դոլլար արժողությամբ նոր հուսալից տեղադրվեն գործարաններում: □

Էգեյան ազատ գոտի

Իզմիրն առևտրական գործարքներ կատարելու հիանալի հնարավորություններ է ընձեռում իր բարձրակ մասնագետներով և համեմատաբար էժան աշխատուժով:

Գտնվելով գյուղատնտեսական շրջանի կենտրոնում, այն արդիական, ծովեզրային մի քաղաք է, 3 միլիոն բնակչությամբ, մեղմ կլիմայով և բազմաթիվ հարմարություններով: Քաղաքում գործող երկու համալսարանների շրջանավարտները դառնում են համարձակ մեքենաներ:

Իզմիրում և Մանդրեսի անվան միջազգային օդանավակայանի շրջակայքում տեղադրված ազատ շուկաների օրինակով այժմ առաջինը՝ 15 կմ, իսկ երկրորդը՝ միայն 5 կմ հեռավորության վրա հիմնդրվում է մեկ ուրիշ՝ Էգեյան ազատ գոտին, որ խոստանում է լինել ավելի արդիական: Այստեղ գործող միջազգային ընկերություններն ազատվելու են հարկերից: Առևտուրը կատարվելու է վալյուտայով: Նախատեսվում է հիմնել էլեկտրոնային, կոշիկի, սննդի և տեքստիլ արդյունաբերություն, ինչպես նաև հատուկ կենտրոն ապահովագրական ընկերությունների և բանկերի համար: □

Այնուամենայնիվ, քանակների թրջական առաջնադասի գլխավոր քարտուղար Ուսթյուն Սանկերի կարծիքով, Քուրդիստան պետք է շտապ քայլերի դիմի ավելացնելու իր արտահանումները, որոնք մինչև հիմա կայուն են եղել, այն դեպքում երբ ներմուծումներն անընդհատ աճել են: Նա կողմնակից է լիարեն արժեզրկելու գաղափարին և գտնում է, որ պետք է թույլատրվեն օտար ներդրումները, որպեսզի կարելի լինի արտահանումների քանակն ավելացնել:

Քուրդիստանի քանակային համակարգը փորձառություն ձեռք բերելով, «հասունանում» է: Այսօր այն վստահորեն է նայում ապագային:

Կենտրոնական քանակը, օրինակ, կարողացավ նոր ներդրումների միջոցով առաջին անգամ ավանդներն ևս վերցնելու այն հուսին, որը ծայր էր ասել Մոցի ճգնաժամի օրերին: Արդյունքն եղավ այն, որ դուրս բերված գումարն ընդամենը 8 տոկոս կազմեց: Իսկ ամենակարևորը՝ մարդիկ վրատաբերություն ձեռք բերեցին քանակի հանդեպ, և հասկացան, որ ավելորդ խուճապի մատնելու կարիք չկար:

Սակայն կառավարության դեֆիցիտն անընդհատ աճում է և նրա կողմից կուրսական պահանջարկի մեծանալու դեպքում, հավանական է, որ քանակներն անկարող լինեն քաղաքացիներին իրենց հաճախորդներին: Մի կողմից, միջազգային վալյուտային կուրսի 100 տոկոս չափի գերազանցումը, մյուս կողմից լիարեն գերազանցումը, չարաշահումների առիթ ստեղծեցին, հատկապես օտար քանակների կողմից: Լիարեն 26,9 տոկոսի հասնող արժեզրկումը՝ 1991-ի առաջին եռամսյակին առիթ հանդիսացավ, որ մարդիկ լրջորեն մտախոհվեցին այդ չարաշահումներով: Դրանց առաջին անգամ նախապես մասնավորապես առևտրի ցանցին սպասարկող քանակները սկսեցին լինել հաճախորդներին առաջարկել վարձարժին նոր կանոններ:

Իսկ անկախիվում է, որ մեծ քանակներ հետագայում դառնան միջազգային: Սեփականաշնորհման տեմպերի աճի հետ մեկ տեղ շատ ավելի պայծառ ապագա է քապատում Քուրդիստանի քանակային համակարգին:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՆՏԱՆԻՍ 1991

ԼԵՒՈՆ ՏԵՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԳԱՆՂԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Հինգշաբթի, մայիս 23-ին, Հայաստանի Գերագույն խորհուրդի նախագահը շարունակեց քաղաքական իր հանդիպումները, որոնց առաջինը տեղի ունեցավ Սահմանադրական խորհուրդին մէջ, ուր արդարադատութեան նախկին նախարար Ռոբերտ Բաղդասարյանը ընդունեցաւ Լեւոն Տեր Պետրոսեանը: Անիկ ուշ Ազգ. ժողովի նախագահ Լուրս Զարիսի հետ է, որ տեղի կ'ունենար տեսակցութիւն մը, հուսկ՝ Ազգ. ժողովի արտաքին յարաբերութեան նախագահ Վոլոյի:

Վերջին վերջ, ժամը 15:30-ին, ընկերակցական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Պիտր Մորուս փարիզեան իր քննարկներին մէջ կ'ընդունէր Լեւոն Տեր Պետրոսեանը, որ իր ողջոյնի խօսքը կ'ընէր ընկերակցական կուսակցութեան հանդէպ եւ շտաբակաւորութիւն կը յայտնէր անոր բռնած դիրքին նկատմամբ:

Այս հանդիպումն էր, ժամը 17-ին, Փարիզի քաղաքացիներու էՆՓԻԷՆ-ի նախագահ ժակ Շիրակէ եւ որ կ'ընդունէր Հայաստանի Գերագույն խորհուրդի նախագահը, որուն հետ շուրջ ժամ մը շահեկան խօսակցութիւն մը կ'ունենար եւ որուն ընթացքին Ֆրանսայի նախկին վարչապետը շատ բուռն կերպով կ'արտայայտուէր այն Գործառնականային մասին, որ վարակած է Արեւմուտը: Ըստ իրեն, Ֆրանսական կառավարութիւնը շատ անելի վճռական դիրք պետք է բռնէ:

Մայիս 23-ի իրիկունը, Լեւոն Տեր Պետրոսեանն է, որ ճաշ մը կուտար ի պատիւ Ֆրանսայի քաղաքական կարգ մը ղեկներու: Փարիզի «Intercontinental» պանդոկի մէջ սրահին մէջ, եւ որուն կը մասնակցէին նաեւ գաղութի կարգ մը անդամներ:

Ներկայ Ֆրանսայի անձնաւորութեան կարգին յիշենք տիկին Սիմոն Վէյլ, Բ. Ժուանէ, Զ. Լեոտար, նախարար՝ Բ. Կուշեր, մեթր իվ ժաֆա, Ռ. Կապրես, Ռ. Վիգուր, Իվ Տերտը, Անդրէ Սանտիսի, Ռեյնէ Ռուքէ եւ ուրիշներ:

Ելոյթ ունեցավ փրոֆ. Ժան Պիտր Մահէ, իին ծանօթ մը Լեւոն Տեր Պետրոսեանին, որուն հետ աշխատած էր անցեալին, Երեւանի Սատեւադարանը:

«Լարաբաղի հայերը իրենց տունն են, իրենց տունն եղած են միշտ, հողամասի մը վրայ, որ Հայաստանին բաժնուած է միայն բողոքովին արուեստական տեսակ մը ներդրումով, որ տեղ-տեղ միայն 5 քիլոմետր լայնք ունի: Մեզի կը մտայ, կ'երկարակցենք Ժ. Պ. Մահէ, որքան որ կրնանք դուրսէն, ծնաթայսնել եւ կորսածը ըլլալ այն ժողովրդավար կառավարութեան, կոր Հայաստանն ունի շտրիկի իր նախագահ՝ Լեւոն Տեր Պետրոսեանի եւ անոր շարժումին»:

Ճաշի աւարտին, համակրանքի հակիրճ արտայայտութիւններ ունեցան կարգ մը Ֆրանսայի անձնաւորութիւններ, նախարարական ներկայացուցիչ Բ. Ժուանէ, Զ. Լեոտարը, որ շնչտայթ թէ, Ֆրանսական կառավարութիւնը պետք է միջամտէ, որպէսզի միջազգային օժանդակութիւն ըլլայ հայ ժողովուրդին համար, Երոպական խորհրդարանի անդամ տիկին Սիմոն Վէյլը, Հանրապետության նախագահին պաշտօնական ներկայացուցիչ Բենար Կուշերը, որը մասնատրապէս նշեց, «ձեր ժողովուրդը, երբ ցոյց կ'ընէ, իրաւայի է, քանի որ դեպքերը գէշ ընթացքի մէջ են: Զեր կողմին եղած ենք դժբախտ օրերուն, ձեր կողմին ենք այսօր ալ՝ մղելու համար տեղեկատուական պայքարը: Պատկերը կարելի է, ան է որ կ'ազդէ, քայքայ այսօր Ղարաբաղ շնք կրնար մտնել»:

Վերջին խօսքը կը պատկանէր Լեւոն Տեր Պետրոսեանին: Ան ուզեց իրաւորել Ֆրանսայի անձնաւորութեան ուշադրութիւնը գլխաւորաբար երեք կետերու վրայ: Նախ՝ այն լուրջ իրադարձութեան, որոնք տեղի կ'ունենան Խ. Սիւրիանի մէջ եւ արուեստական չեն: Վարչակարգը չի կրնար շարունակուիլ: Ապա՝ Խ. Սիւրիանի ժողովուրդները այլեւս քաղաքական գիտակցութիւն ունին, թէ կրնան իրենց ճակատագիրը ստանձնել, ներածալ հայ ժողովուրդին ալ, որ պէտք է իր ուժերուն վրայ կախի: Հայաստանի մեծագոյն յեղափոխութիւնն է, որ տեղի ունեցաւ այս վերջին երեք տարիներուն: Լեւոն Տեր Պետրոսեանի համար, հայ ժողովուրդը այլեւս այն տաքարիւն, օռնակալ ժողովուրդը չէ, այսօր սառն կը մտածէ, պատմութենէն դասեր քաղած է (երակէ՛ թէ...): Լ. Տեր Պետրոսեան շնչտայթ նաեւ, թէ Հայաստանը Ֆրանսային չի պահանջէր միջամտել Խ. Սիւրիանի ներքին գործերուն, այլ միայն՝ միջամտել մարդկային իրաւանք բռնաբարումներուն համար: Ինչ կը վերաբերի հայ ժողովուրդին, ան՝ գիտակից է որ իրաւունքն ունի ապառ եւ անկախ ըլլալու, այդ առկուրթեամբ վճռական է, քայքայ հանդարտ: Կըրնանք, շնչտայթ նախագահը, երբեմն տակտիկ նախաձեռնել ընել, ներքին հաշիւներ կապտի ամեն, քայքայ չենք հրաժարիք անկախութեան ճգտումէն, այդ մեր իրաւունքն է եւ կը պահանջենք, որ այդ իրաւունքը յարգուի:

Վե ս գիշերին վերջ կը գտնէր այս հանդիպումը:

«Յատալ», 26 մայիս 1991

ՓԱՐԻԶ

ՆԱԽԱԳԱՐ Լ. ՏԵՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄԱՍԼՈՅ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Հասուկ թղթակցութիւն «Ազգ»-ին

Նախագահ Փրանսուա Միտերանի հետ տեսնուելէ ետք, Հայաստանի Գերագույն խորհուրդի նախագահ Լեւոն Տեր Պետրոսեան մամուլի ասուլիս մը տուաւ ուրբաթ առաւօտ, 24 մայիսի, Ռաֆայէլ պանդոկի նիւարարանին մէջ:

Ներկայ էին Ֆրանսական մամուլի հոծ թիւով թղթակիցներ, որոնք ուշադրութեամբ հետեւեցան Լ. Տեր Պետրոսեանի խօսքերուն եւ վերջապարտեան հարցումներ ուղղեցին Հայաստանի կացութեան եւ հայ-թուրք յարաբերութիւններու մասին:

Լ. Տեր Պետրոսեան մասնատրապէս ըսավ.

«Ինչպէս ձեզ յայտնի է, Հայաստանն ընտրել է անկախութեան ուղին եւ հանրաքուէ նշանակել սեպտեմբեր 21-ի համար, համաձայն Խորհրդային Միութեան սահմանադրութեան եւ օրենքների:

Թոյլ տուէք ինձ այս առիւթ մի նորութիւն քաջատրել: Ի տարբերութիւն միւս 5 հանրապետութիւնների (Բալթեան երկրներ, Վրաստան, Մոլդովա), որոնք իրենց հանրաքուէն անցկացրել են, Հայաստանն ընտրել է այլ ճանապարհ, որ ինքնորոշման իրաւունքն է, ճշդուած է. Միութեան սահմանադրութեան մէջ:

Փաստօրէն Հայաստանը դաժնում է անելի վտանգաւոր, քան միւս հանրապետութիւնները, որովհետեւ Հայաստանը կարող է ապացուցել, որ կարելի է օրինական ճանապարհով դուրս գալ Խ. Միութեան կազմից:

Մենք գիտակցում ենք, որ Խ. Միութիւնը պիտի փորձի կամ մեզ ճզմել եւ կամ մեզ հետ լեզու գտնել:

Բնականաբար Մոսկուան ընտրեց առաջին միջոցը եւ մեր դէմ ինքս ուժ գործածեց: Դա Մոսկուայի տակտիկան է՝ նախքան բանակցութիւն սկսելը: Բռնութեան է դիմում, ինչպէս Բալթեան երկրների, Մոլդովայի եւ Վրաստանի մէջ:

Ուզում եմ մի թիւրիմացութեան վրայ ուշադրութիւն հրակրել:

Այս վերջին դէպքերը Մոսկուան ներկայացնում էր որպէս հայ-սորբքեանական կոնֆլիկտ: Իրականութիւնն այն է, որ սառուղակի կայսրութեան ճնշումն էր, որ իրականացնում էր Ադրբեյջանի միջոցաւ: Գորքաչուր տեղեկալ էր կատարածից եւ տուած թույլտուութիւն: Մոսկուան լրի իրականացրեց իր պլանը:

Իրական նպատակը ցոյց տայն էր Հայաստանի իշխանութիւնների անգործութիւնը, քափել անմեղ արիւն, որպէսզի ժողովուրդի գրգռութիւնն ուղղի իշխանութեան դէմ:

Բայց Հայաստանին յաջողութեց քաղաքական արձագանք տալ կատարածներին, հանրային կարծիքը յուզուեց եւ մեծ մտքիկզացիա ստեղծուեց արտասահմանեան շրջանակներում: Գորքաչուր ստիպուած եղաւ դադարեցնել եւ այժմ համեմատաբար անելի խաղաղ է կացութիւնը: Ղարաբաղում եւս դադարեցուած են զինուորական գործողութիւնները:

Իմ Ֆրանսիա այցելութիւնս կապուած չէր այս վերջին դէպքերի հետ, որովհետեւ համաձայնութիւնը գոյացած էր դեռեւս մեկ ամիս առաջ: Քաղաքական տեսակետից եւ քարձր եմ գնահատում այցելութեան նշանակութիւնը: Հասկանալի է, որ 6 ամիս առաջ կամ մեկ տարի առաջ հանդիպում նախագահ Միտերանի հետ կարելի չէր: Սա

ցոյց է տալիս, որ Արեւմուտքը սկսել է զիտակցել, որ Խ. Միութեան մէջ քացի Մոսկուայից ստեղծուած են քաղաքական այլ իրական ուժեր, որոնք հետ պէտք է այսօրուանից հաշուի նստել:

Քացի նախագահ Միտերանից, հանդիպեցի նաեւ արտաքին գործերի նախարար Ռուան Գիւմայի հետ, մասնատրապէս երկկ Ազգային ժողովի (Ֆրանսական պառլամենտ) նախագահ Լորան Ֆարիսի հետ, սոցիալիստական կուսակցութեան քարտուղար Պիտր Մորուսի եւ մի շարք այլ անձնաւորութիւնների հետ՝ Ռոբերտ Բաղդասարյանի (Ֆրանսայի Սահմանադրական խորհրդի նախագահ), Վոզլէ եւ ուրիշներ:

Բոլոր խօսակցութիւնների ընթացքում եւ զգացի պատրաստակամութիւն Ֆրանսիական իշխանութիւնների կողմից նկատի ունենալ այս իրականութիւնը, նկատի ունենալ որ Հայաստանը կարող է շուտով միջազգային ասպարէզ դուրս գալ նոր կարգակիւնակով, նույնիսկ եթէ ոչ իրեն անկախ

Հայերը գայրացած են

Ֆրանսահայերը հիասթափված եւ դառնացած են Գորքաչուրի Ֆրանսիական դիվանագիտութեան ցույց տված աշակցութիւնից:

«Վիշտ եւ անթաքն»՝ սա կարող էր լինել Անրի Վերմոյի որեւէ ֆիւմի կամ Ծառլ Ազնաւուրի որեւէ երգի անվանումը: Բանգի բնադրիչն եւ երգիչը, երկուսն էլ հայ լինելով, կիսում են նույն դաժնութիւնը, 350 հազարանոց համայնքի դաժնութիւնը, որը Ֆրանսիայում հաստատվելով 20, 30 կամ 50-ական քովակներին, հիւանալի մնրված է երկրի կյանքին եւ այժմ քաժեր չի գտնում արտահայտելու իր հիասթափութիւնն ու մտահոգութիւնը:

Մայիսի 6-ին խորհրդային բանակը ուղղաթիւներով եւ ծանր ճիւղերով գրոհեց Ադրբեյջանի սահմանակից քազմաթիւ հայկական գոյուեր, սպառնալով տասնյակ մարդկանց եւ թիրտ կերպով ձեռնամուխ լինելով հայերի տեղահանութեանը: Դարձալ մայիսի 6-ին Ֆրանսուա Միտերանը ծանամեց Մոսկուա, որպեսզի Միխայիլ Գորքաչուրին հանդիպի եւ անկերպատորեն հայտարարի, թե «ես հույս ունեմ Ֆրանսիայում եւ այլուր շարունակել ջանքերը, որպեսզի օգնեմ պրնզիդենտ Գորքաչուրին եւ վերակառուցմանը»: Ֆրանսիայի այդ դիրքորոշումը նորութիւն չէ, քայքայ հիշալ հայտարարութեան եւ որբերգական դեպքերի զուգարդիպումը Ֆրանսահայ համայնքի համար վիրավորական եւ ցնցող բնույթ է ստանում:

«Չի կարելի (Հայաստանի անձնութեամբ) աչքերը փակել այն պատրվակով, թե Գորքաչուրն աչքերը փակեց, երբ մենք

պետութիւն, քայք գէ նոր կարգակիւնակով Խ. Միութեան մէջ:

Բոլոր խօսակցութիւնների ընթացքում եւս իմ կողմից պարտաւոր էի նշել, որ մենք ամենեւին քարոյական իրատուք չունենք Արեւմուտից եւ յատկապէս Ֆրանսիայից խնդրել, որ միջանտի Խորհրդային Միութեան ներքին գործերին: Մենք հասկանում ենք, որ Արեւմուտքը որոշ պարտաւորութիւններ ունի Գորքաչուրի նկատմամբ, որը մեծ դեր է խաղացել միջազգային մթնոլորտի խաղաղեցման, Արեւելեան Եւրոպայի ազատագրման, զէնքերի կասեցման դէպքում եւ այլն:

Այս պայմաններում հասկանալի է Արեւմուտքի անկերպալ վերաբերմունքը Գորքաչուրի նկատմամբ: Բայց եւս կարող եմ ասել, որ Գորքաչուրի ապագայ հետագայ կարողութիւնների նկատմամբ արդէն որոշ կասկածներ կան: Ես հարկադրուած էի ընդգծել, որ կան սկզբունքներ, որոնք ամենեւին կարելի չէ ներքին հարց համարել: Դա այն է, երբ խօսքը վերաբերում է մարդու իրատուքների ոտնահարմանը, կամ պետութեան կողմից, քանակի կողմից խաղաղ բնակչութեան դէմ բռնութեան կիրառմանը:

Ցամանայնուած, իմ բոլոր խօսակցութիւնների ընթացքում հաւատարմութեամբ ստացայ, որ այսպիսի դէպքում նրանք իրենց աչքերը չեն փակի:

Ես այսքանով միանգամայն քաւարարուած կ'լինեմ»:

Այնուամենայն, պատասխանելով լրագրողներու հարցերուն, նախագահը խօսեց հայ եւ թուրք յարաբերութիւններու մասին:

«Այս հարցի տակ պէտք է նկատի ունենալ մեր գոյութեան ընթանումը: Հարիւրաւոր տարիներ հայ ժողովրդի մէջ տիրել է այն հոգեբանութիւնը, թէ Ռուսաստանը, իսկ դրանից յետոյ Խորհրդային Միութիւնը յուսալի երաշխիք է հայ ժողովրդի գոյութեանը եւ զարգացմանը: Բայց այս վերջին շրջանում, մասնաւոր վերջին երեք տարիների իրադարձութիւնների լույսի տակ հայ ժողովուրդը գիտակցեց, որ այսպիսի երաշխիք գոյութիւն չունի: Ես նկատի ունեմ մասնատրապէս Սոււմգայիթի, Բաքուի եւ Կիլիվաքալի դէպքերը, այդ քանի տեղափոխութիւնները, որտեղ Խ. Միութիւնը չըկատարեց իր պարտքը հայ ժողովրդի նկատմամբ: Քացի դրանից քացառուած չէ, քանի որ Խորհրդային Միութեան մէջ տիրում է անհիշանակական վիճակ, կարող են ծագել այնպիսի խնդիրներ, որ ռուսական գորքը մի օր լրի Անդրկովկասը եւ դա

sbu էջ 7

իրենք Միտերանի դիվանագիտութեան հնարած հայտնի «միջանտութեան պարտականութիւնից» օգտվելու հարցում քրդերից պակաս իրաւունքներ պէտք է ունենան:

Ֆ. Միտերանի եւ Հայաստանի Գերագույն խորհրդի նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսեանի մայիսի 22-ի հանդիպումը Հայաստանին թույլ կտա դուրս գալ այն ծայրահեղ մեկուսացումից, որի մեջ Մոսկվան նրան պահում է օգոմական ուժով: Ի դեպ, Լեւոն Տեր-Պետրոսեանը մեծ հեղինակութիւն է վայելում աշխարհասփյուռ հայութեան մէջ: «Նրա իշխանութեան գլուխ անցնելը լավագոյն բանն էր, որ հայերին կարող էր պատանել վերջին յոքսնատուն տարում», այս կարծիքն է հայտնում Փարիզի «Արմենիա» մամուլ գործակալութեան պատասխանատուներից մեկը՝ Ալսել Վառնան:

Լեւոն Տեր-Պետրոսեանի միջոցով փոքրիկ հանրապետութիւնը խաղաքարտի վրա է դնում ամեն ինչ եւ մեծ հուսանք կապում Արեւմուտքի, նույնիսկ, կիսապաշտօնական աշակցութեան հետ: Տեսականորեն կիսաքաղց թողնված, ճնշված Հայաստանը այն աստիճանի լքված երկիր է, որ նույնիսկ մտադիր է շնքմացնել հարաբերութիւնները հին հակառակորդի՝ Թուրքիայի հետ: Հին ասպարեցներն անցնում են հայ-թուրքական սահմանով, նույնիսկ երեւանում է եղել ԽՍՀՄ-ում Թուրքիայի դեսպան Վուրալը: Սակայն այդ «քաց գոնքի» քաղաքականութիւնը դեռ սաղմնային վիճակում է:

Հայաստանի լավագոյն դաշնակիցը առայժմ սփյուռքահայութիւնն է: Նա տրամադրված է արբանցներ Արեւմուտքի քրեանձ խիղճը:

ՅՐԱՄԱՆ ՍՍԿԱՐՆՆ
«ԼՁ Պոն», 20-26 մայիս 1991

The Washington Post

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅՏՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԼԵՒՈՆ ՏԵՐ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Հայաստանի Պետության խորհրդի նախագահ

ԵՐԵՎԱՆ, Հայաստան. - Ապրիլի 29-ին խորհրդային բանակի ստորաբաժանումներն ու խորհրդային և արդրեջանական ներքին գործոց նախարարությունների զինված ուժերն սկսեցին ռմբակոծել Ադրբեջանում գտնվող հայկական գյուղերը և այնուհետև աստիճանաբար իրենց ռազմական գործողությունները տեղափոխեցին (սահմանամերձ) գյուղերը, Հայաստանի ներսում: Այդ գործողություններն ավարտվեցին Գեոտաշենում ու Մարտունաշենում, ինչպես նաև Լեռնային Ղարաբաղում ու նրան հարող գյուղերում բնակվող հայերի տեղահանությանը: Այդ գործողությունների հետևանքով զոհվեցին ավելի քան 50 մարդ, հազարավոր մարդիկ տեղահանվեցին, դատարկվեցին բազմաթիվ գյուղեր:

Անցյալ հունվարին աշխարհն ակնհայտ դարձավ ռազմական ուժ գործադրելու խորհրդային այլ փորձի, երբ Լիտվայի ժողովուրդը հանդգնեց ինքն իր մասին հոգավ իրեն անկախ ազգ: Այն ժամանակ ԽՍՀՄ ֆեդերացիայի խորհրդի կողմից ուղարկվել էր Վիլնյուս, բռնության փաստերն ստուգելու եւ բռնության առաջն առնելու ուղիներ գտնելու համար: Իրազմական գործողությունների ապօրինությունը մատնացույց անելը եւ դրանց նկատմամբ միջազգային հակազդեցությունը օգնեցին վերջ տալու այդ նախաձեռնին:

Մոսկվան այս անգամ փաստորեն խուսափեց Լիտվայում գործած իր սխալից, թողարկվելով պրեզիդենտի 1990 հուլիսի հրամանի տակ, որով զինաթափման էին ենթարկվելու ապօրինի, զինված խմբերը, Հայաստանում զինված շփարհագրային-ներքին ու միլիցիային իրեն «զինված ավազակներ» ներկայացնելով: Այսուհանդերձ խորհրդային կառավարությունը դեռ պարտավոր էր արդարացումներ գտնել

վայրագ ուժի գործածության համար: Գեոտաշեն անցյալ օգոստոս եւ սեպտեմբեր ամիսներին Հայաստանի ժողովրդավարական իշխանությունները, առանց Մոսկվայի օգնության, կարողացել էին զինաթափել բոլոր ինքնակոչ զինված տարրերին եւ վեց անգամ ավելի զենք գրավել, քան խորհրդային բանակի ամբողջ ուժերը վերջերս:

Հայաստանի կառավարությունը միլիցիայի կառուցվածքներում ստեղծեց ինքնապաշտպանական միավորներ, որոնք գտնվում են հանրապետության օրինական իշխանությունների ենթակայության տակ: Այդ միավորումների չափն ու նշանակությունը չափազանցվեց խորհրդային եւ արդրեջանական զեկույցներում: Մակայն միլիցիայի վերադասավորումը սահմանամերձ շրջաններում անհրաժեշտ էր քննակայության պաշտպանությունը ապահովելու եւ հսկելու, որ տեղական բնույթի դեպքերը չվերածվեն մեծավաղ բախումների: Խորհրդային քաղաքական որոշումներն ու ռազմական լայն գործողությունները չեն կարող իրագործվել առանց Գորքաշուրի գիտության ու համաձայնության:

Անցյալ օգոստոսից ի վեր, երբ Հայաստանում ժողովրդավարական ուժերը հաղթանակեցին, Հայաստանի խորհրդարանը ներկայացավ բազմակուսակցական համակարգով, հողը բաժանեց գյուղացիներին, առևտրի ու արդյունաբերական ասպարեզներում ընդունեց մասնավորեցման օրենք, վավերացրեց մարդկային, քաղաքացիական ու քաղաքական իրավունքների միջազգային կոնվենցիան, ինչպես նաև ընդունեց խզճի ու հավատի ազատության համաշխարհային չափանիշները: Մենք զարգացնում ենք մեր օրենսդրությունը, որպեսզի իրականացնենք իրականացնելու բարեփոխումներ:

Օգոստոս ամսին Հայաստանի խորհրդարանն ընդունեց անկախության գործընթացի մասին հռչակագիր, որն սկիզբն է ամբողջական անկախության երկար ճանապարհի:

Մենք անկախությունը դիտում ենք իրեն գործնական անհրաժեշտություն ժողովրդավարական հաստատությունների ստեղծման համար: Դա միշտ է մեզ ձերբազատելու կայսերական այն կոնտեքստից, ըստ որի հարեան հանրապետությունները դիտվում են որպես բռնամիտ եւ Մոսկվան ներկայացվում է որպես ազգային գոյատևման միակ երաշխիք:

Ադրբեջանի հետ մենք դրական ոգով բանակցություններ ենք վարել: Մենք հավատում ենք, որ հայ-ադրբեջանական երկխոսությունը կարող է երկու հանրապետությունների միջև ստեղծել որոշ աստիճանի փոխըմբռնում, եթե այլ նկատառումներ չնկատվեն այն, ինչը անհրաժեշտ է միակ ուղին է խաղաղության եւ անվտանգության:

Հայաստանը միակ հանրապետությունն է, որի անկախության ռազմավարությունը հիմնված է Մ. Միության կողմից դուրս գալու մասին միաբնական սահմանադրության դրույթների վրա: Հայաստանի խորհրդարանի որոշումը հանրապետության հանրաքվի անցկացման թվականի մասին սեպտեմբերի 21-ին, դարձյալ հիմնված է սահմանադրության վրա:

Ադրբեջանի կառավարությունը, որը դեռևս մնում է կոմունիստական, դարձավ Մոսկվայի պահպանողական ուժերի դաշնակիցը: Այդ երկու ուժերը շահագրգռված են ամբողջատիրության ու կախվածության հավերժացումով: Նրանց համատեղ ռազմավարությունը նպատակադրում է պատերազմ սեփական հանրաքվե անցկացնող եւ ժողովրդավարությունը ամբապնդող Հայաստանի հաստատվածությունը, եւ, մյուս կողմից, հատուցել Ադրբեջանին Մոսկվային պաշտպանելու եւ կայսրության պահպանությունը հեշտացնելու գործում:

Մ. Միությունը փորձում էր բախումներ կատարել որպես Հայաստանի եւ Ադրբեջանի միջև հակամարտության շարունակություն: Արեւմտյան պետություններն ու մամուլը ձգտեցին ընդունել այդ միևնույնությունը իրեն բացարձակ արժեք: Անշուշտ, երկու հանրապետությունները մեծ

դժվարություններ են դիմագրավում, սակայն վերջին մի քանի շաբաթներն ապացուցում են այն, ինչին ես միշտ հավատում էի: Հարցի էությունն ավելի քաղաքական է, քան ազգային կամ ցեղային: Վերջի վերջը Հայաստանի դեմ ռազմական գործողությունները նպատակադրվում էին նրան պատերազմի մեջ ներքաշել Ադրբեջանի դեմ, ինչպես նաև հայերին վերածել խորհրդային բանակի դեմ անօգուտ պայքարի ելած մարտիկներին: Այդ հակազդեցություններից որով մեկը հետագայում կօտագործվեր Հայաստանում ռազմական միջամտություններն արդարացնելու նպատակով:

Կենտրոնական իշխանությունների լծակները ուրիշ հանրապետություններում, ինչպես ազգային փոքրամասնությունները, գաղափարականորեն կողմնորոշված կոմունիստական կուսակցությունները, օրինակահանության ու ժողովրդական աջակցության բացակայությունը, գոյություն չունեն Հայաստանում: Այդ պատճառով էլ բռնությունը անհրաժեշտ եւ համոզիչ դարձավ:

Հայաստանը մնում է օրենքի եւ արդարության վրա հիմնված պետություն ուստեղծելու իր համոզվածության, որպեսզի մեր ժողովրդին տրվի բնականության զգացում: Չի բացառվում Մ. Միության կամ երկկողմանի համաձայնություններ մեկ կամ ավելի հանրապետությունների հետ այնքան ժամանակ, քանի դեռ Հայաստանը բանակցություններին մասնակցում է ժողովրդավարուն ընտրված կառավարությունով, իրեն ինքնիշխան պետություն:

Ես հույս ունեմ, որ Մ. Նահանգները ուշադրության պիտի հաշվի առնեն խորհրդային քաղաքականության միջամտությունները Հայաստանում եւ այլ ժողովրդավարական հանրապետություններում: Ես հավատում եմ, որ միջազգային հանրությունը կերպաշաղկապի, որ հավաքական անվտանգության սկզբունքները, վեճերի խաղաղ լուծումն ու ինքնորոշումը կհարգվեն Մ. Միությունում:

«Վաշինգտոն պոստ», 23 մայիս 1991

Իրանը եւ 4 միլիոն ժախսականների հարցը

անկախ մեր վարքից, մանաւանդ որ պատմութեան մէջ այդպիսի փաստ եղել է: 1918 թուականին յարգանակած ռուսական բանակները, որոնք գրաւել էին Օսմանական կայսրութեան մի զգալի մասը, լքեցին Եւփրատը եւ հայերը մեծակ մնացին իրենց հարեւանների դէմ: Մենք չենք բացառում, որ դա վաղը էլ կարող է պատահել: Պէտք է, որ մենք այսօրուանից նախապատրաստուենք այդ օրումը: Մենք հասկանում ենք, որ չենք կարող այնպիսի քանակ ըստեղծել, որ կարենանք դիմագրաւել երեւոյթները: Ուստի անհրաժեշտ ամենայնուսալի միջոցը, որ ես կարծում եմ ամէն դէպքում ամենակարեւոր երաշխիքն է. դա յարաբերութիւնների նորմալացումն է անմիջական հարեւանների հետ:

Այս նկատառումներով է, որ մենք այսօրուանից պատրաստակամութիւն ենք յայտնել, գիտակցելով այն բոլոր հակազդեցութիւնները, որ գոյութիւն են ունեցել հայերի եւ բուրքերի միջեւ, տնտեսական, առեւտրական, մշակութային, տուրիստական յարաբերութիւններ հաստատել: Թուրքիայի հետ: Աճճնապէս ես հանդիպել եմ Խորհրդային Միութիւնում Թուրքիայի դեսպանի հետ, որ եկել էր Հայաստան: Առիթից օգտուելով ուզում եմ մշտնապէս արտայայտել մեր սկզբունքները: Նախ հանդիպումներից, շփումներից պարզուեց որ կողմերն ունեն տարբեր տեսակետներ անցեալի իրադարձութիւնների վերաբերմամբ: Մասնատրապէս հայ ժողովուրդը, հայերը 1915-ի իրադարձութիւնները գնահատում էին որպէս ցեղասպանութիւն հայ ժողովրդի նկատմամբ: Թուրքերն ունեն այլ տեսակէտ. կարծում եմ կողմերը չեն կարող իրար ստիպել փոխել իրենց տեսակէտները: Գիտակցելով այս բանը, սակայն գիտակցելով նաեւ այն, որ կան երկու հարեւան պետութիւններ, երկու հարեւան ժողովուրդներ, որոնք այսօր ունեն ընդհանուր շահեր՝ տնտեսական, առեւտրական, մշակութային բնագավառում, պատրաստ ենք առաջնորդուել այսօրուա շահերով:

Զգրուած համաձայնութիւն կայ, որ այսպիսի յարաբերութիւններ ստեղծելով կողմերն իրար քաղաքական պայմաններ չըպետք է դնեն:

Սա է այսօրուա վիճակը: Վստահ եմ, որ իրատեսական յարաբերութիւնները, առեւտրական, տնտեսական բնագավառում, հետագայում հիմք կը հանդիսանան այս քաղաքական հակասութիւնների մէջ լուծումներ գտնելու», *ատարածք իր խօսքը Տէր Պետրոսեանը:*

Ծոյի պատերազմից հետո մեկ միլիոն իրաքցիներ համալրեցին վերջին տարիներին Իրանում ապաստանած շուրջ 3 միլիոն աֆղան եւ ցուրդ փախստականների շարքերը: Այդուհանդերձ 1979 թվականի իսլամական հեղափոխությունից ի վեր, Իրանն այդ կարգի դժվարությունները, ինչպես նաև բնական աղետները դիմադրելու համար հարկադրված է եղել ապավինել միայն ու միայն իր սեփական ուժերին: Վաղուց արդեն փախստականների առջև դպրոցների եւ մկրթների դռները բացվել, վրանային ծամբարներ ստեղծվել տվորական երեւոյթ է դարձել իրանցիների համար: Օգնություն հավաքելու նպատակով Իրանի քաղաքները քաղաքներում մշտապես գործում են շրջիկ կետեր: Իրանի «Կարմիր խաչ» եւ «Կարմիր մահիկ» կազմակերպությունների միության ներկայացուցիչ Մարսել Վեզները նշում է. թե փախստականների տրամադրված միջոցների շուրջ 90 տոկոսը հավաքվել է իրանցիների կողմից: Իրանի ժողովուրդը, ավելացնում է նա, մեծ հպարտությամբ է կատարում իր մարդասիրական պարտքը:

«Ստոչիթըդ պրես»-ի մեկնաբանը նշում է. «Իր ինքնուրույն ջբայահայտած մի արեւմուտքից դիվանագիտի բնորոշմամբ ամբողջ ճգնաժամի ընթացքում միակ նրկիրն էր, որ փախստականների հարցում գործել է հաստատակամորեն՝ մարդասիրական մղումներից ելնելով: Իրաքի փախստականներին օգնության ձեռք են մեկնել երկրի համար ամենաբարդ ժամանակաշրջանում»:

Իրանի ներքին գործոց նախարարության պաշտոնյա Արդուլիա Նասրին, որը համակարգում է փախստականների հատկապետ օգնությունը, նշում է. «Համոզված եմ, որ ամբողջ եւրոպան այդքան կարճ ժամանակաշրջանում ի վիճակի չէր լինի ընդունել այդքան փախստականներին...»: Ըստ իրանական պաշտոնական հաղորդագրությունների, իրաքցի ցուրդ եւ շիա փախստականների օգնելու համար ցայսօր ծախսվել է 500 միլիոն դոլար: Լույն հաղորդագրության մեջ նշված է, որ այդ նպատակի համար օրական ծախսվում է 10 միլիոն դոլար: Համաձայն պաշտոնական տվյալների, փախստականների համար արտասահմանից ստացվել է շուրջ 12 հազար տոննա ապրանք, որը բավականացրել է փախստականների կարիքների ընդամենը 20 տոկոսը:

Եթե սննդամթերքը եւ օգտագործված ծածկույթն ուղարկելու համար Իրանը բացառի քննադատել է Արեւմուտքին: Իրանի օրենսդրության ոմանք պահանջել են նաև ուղարկել արեւմտյան օգնությունը: Հարկ է նշել, որ արտասահմանից տրվող օգնության հիմնական մասը բաժին է ընկնում Անգլիային, Գերմանիային եւ Իս-

լանդիային: Ըստ «Ստոչիթըդ պրես»-ի մեկնաբանի, Արեւմուտքի բարեգործական կազմակերպություններն իրենց հերթին դժգոհել են Իրանի իշխանություններից, նշելով, որ Իրանն արհեստական բարդություններ է տեղծում օտարերկրացիների առջև: Այդ արգելքների թվում ոմանք հատկապես նշում են վիզաների ձգձգման, աշխատանքային ճակատով չափափակելու, երկրում ճամփորդելու ժամանակ խոշոր դոստեր ստեղծելու եւ ուղարկված օգնության «անհետանալու» հետ կապված հարցերը:

Ըստ «Ստոչիթըդ պրես»-ի մեկնաբանի, Իրանի իսլամական հեղափոխության ըսկարներին մեկն էլ լիակատար տնտեսական եւ քաղաքական անկախացումն է, որը յուրովի է մեկնաբանվել արմատականների կողմից: Արմատական-ժայռահեղականների կարծիքով, ավելացնում է մեկնաբանը, Իրանը պետք է մշտապես մարտնչի Արեւմուտքի դեմ:

Չնայած դրան, արեւմտյան բարեգործական կազմակերպություններից շատերն այն կարծիքին են, որ Իրանում ապաստանած փախստականները չպետք է գրկվեն անհրաժեշտ օգնությունից: Փախստականների հարցերով պարզվող ամերիկյան մի կոմիտեի կողմից կազմված հաղորդագրության մեջ ասված է. «Իրաքցի փախստականների միայն այն բանի համար, որ ապաստանել են Արեւմուտքից մեկուսացած Իրանում, չպետք է պատժվեն»:

Միևնույն ցուրդ փախստականների հոսքը դեպի Իրան, երկիրը հյուրընկալել էր ավելի քան երկու միլիոն 800 հազար փախստականներ: Հիշեցնենք, որ խորհրդային բանակի կողմից Աֆղանստանի օկուպացումից հետո, Իրանն իր արեւելյան դարպասները բացել էր ավելի քան երկու միլիոն փախստականների կարիքների համար Իրանը միջազգային կազմակերպություններից ըստացել է 80 միլիոն դոլար: Իսկ Գա-կիստանը, որ աֆղան փախստականներին ընդունելու ժամանակ ԱՄՆ-ի մտերմիկ զննարկներից էր, երեք միլիոն 800 հազար աֆղան փախստականներին օգնելու համար ստացել է 5 անգամ ավելի շատ: 1988 թվականին Իրանի քրդաբնակ գյուղերում բնիական գեղեցիկ կիրառումից հետո, քրդերն ապաստանեցին Իրանում եւ Թուրքիայում: Չնայած Իրանում ապաստանած քրդերի թիվը Թուրքիայի համեմատ կրկնակի շատ էր, սակայն ըստ իրանական պաշտոնական տվյալների, Իրանն ստացավ Թուրքիային տրամադրված միջազգային օգնություն ընդամենը 50 տոկոսը: Ավելացնելով նաեւ, որ Իրան-Իրաքյան պատերազմի ընթացքում Իրանն ընդունել է շուրջ 500 հազար իրաքցի շիաների:

Գ. ՍՈՍՔԵԼՅԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Յուրի Սարգսյանը եւ Իսրայելի Միլիտարյանը Եւրոպայի ժողովուրդները

Մեր երկու անվանի ծանրորդները Լեհաստանի Վարշայայում քաղաք մեկնեցին աշխարհամասի հերթական առաջնությունում հաղթելու հաստատ վճարակառությանը: Սակայն երկուսն էլ զիջեցին քուլդարացի մրցակիցներին եւ բավարարվեցին արժաքն պարգևներով:

Չնայած ծուրի Սարգսյանը (60 կգ քաշային կարգ) երկամարտի ընդհանուր զուամարտի Նիկոլայ Փեշալովին զիջեց 12,5 կիլոգրամով, սակայն 3 տարվա ընդմիջումից հետո կրկին ուժեղագույնների շարքը վերադառնալը նրա կողմից մարզական ինքնատիպ պիտանք է: Հիշենք, որ տեսական ընդմիջումից հետո աշխարհամասյակ

Ալեքսեյ, Ռիզբաի, Վարդանյանի, Կոլեսնիկովի մեծ ապրուս վերադառնալու փորձը չստացվեց: Ծիշտ է, հայ ծանրորդի արդյունքը երկամարտում (290 կգ) հեռու է իր լավագույն ցուցանիշից (315 կգ), սակայն կարևորը սեփական ուժերի նկատմամբ վստահություն ձեռք բերելն է: Աշխարհի չնային Նիկոլայ Փեշալովը Եւրոպայի առաջնությունում հաղթեց երկամարտի 302,5 արդյունքով, իսկ ծուրի Սարգսյանը, որի 30 ամյակը կլրանա գալիք օգոստոսին, կարճ ժամանակում պարտավորությունների ընթացքում արդեն ցույց էր տալիս 305 կգ արդյունք: Դա նշանակում է, որ հիմնական պայքարը դեռ առեւտում է:

Անցյալ տարի, երբ Փեշալովը աշխարհում ուժեղագույնը ձանաչվեց ընդամենը 297,5 կգ արդյունքով, նա մասնակցել էր ինչո՞ւ Վիշնյանցու, սասում էր ծուրի Սարգսյանը:

Կունայիցի Իսրայել Միլիտարյանը, որը հանդես է գալիս 67,5 կգ քաշային կարգում, երկամարտում ցույց տվեց 337,5 կգ արդյունք, սակայն դա 2,5 կգ-ով քիչ էր ծուրի ծուրի արդյունքից:

Ապրիլ 29, 1991

Հայաստանի ներքին գործոց ժողովարար ասում է, թե Մոսկվան ինքն էր դրդում հասուկ գնդեր ստեղծել

Պարոն Քոչարյան, Հայաստանի հանրապետության ներքին գործերի նախարարությունը դեռևս գտնվում է միութենական ՆԿ նախարարության ենթակայության տակ, այսինքն համարվում է նրա ստորաբաժնում գործող մեկը: Ինչո՞ւ՞ քաջատրեյ այն հանգամանքը, որ մեր սահմանային գոտում միութենական ՆԿ գործերը և քառակուսի ստորաբաժնումները ոչ միայն գինաքաղում էին օրինական զենք կտրո մեր միլիցիաներին, այլ նաև փորձում ուղնչացնել՝ առանց իրադրության պարզաբանման:

Մեր միլիցիայի աշխատակիցները օրինական կարգով են եղել սահմանային գոտում, որպեսզի ապահովեն սահմանամերձ գոտու քննչության գույքի և անձի անվտանգությունը: Նրանց ձեռքակալումը գալարացրեց մեզ: Ծառերը տեսան «Պրավդայում» տպված լուսանկարներից մեկը, ուր պատկերված «գործայիններին» մեկը կիրառելիս միլիցիայի պատասխանատու աշխատակիցն էր: Նրանք հայտարարում են, թե Հայաստանի հանրապետության ՆԿ նախարարության հատուկ վարչության գումարը, ու ՕՍՆ-ը օրինական չեն, թե իբր նրանք չեն համապատասխանում իրենց ծառայության կառուցվածքին: Անցյալ տարի դրանց ստեղծումը անհրաժեշտություն էր և հանրապետության տարածքում այդ ստորաբաժնումները կայունացրին քարո իրավիճակը: Նախարարների խորհրդի որոշմամբ ստեղծվել էր միլիցիայի հատուկ գումար, այդ որոշումը այս դեպքերից մեկ ամեն առաջ ուղարկվել էր Մոսկվա: Փաստորեն նրանք տեղյակ էին այս ամենին: Դրանք օրինական ստորաբաժնումներ են, ունեն պետական կառուցվածք և կանո-

նադրություն: Չարձանային այն է, որ Մոսկվան ինքն էր առաջարկում, որ հանրապետական քաղաքի հաշվին ստեղծվեն նրանց գնդեր: Իսկ հիմա ինքն էլ, չգիտես ինչու, չի ճանաչում մեր որոշումը:

Մինչ սահմանային գոտու վերջին իրադարձությունները, պաշտպանական ֆունկցիաները դրված էին ԽՍՀՄ ՆԿ գործառնախարարների վրա: Ի՞նչ էր պատճառը, որ հայտնի դեպքերից առաջ նրանք դուրս բերվեցին ադրբեջանա-հայկական սահմանից, այդ տարածքը բողոքելով անպաշտպան:

Հանրապետությունում գտնվող ներքին գործերի հրամանատարությունը դիմել էր Մոսկվա և դեպքերի լարված շրջանում Մոսկվայից եկավ քրոշում՝ դուրս բերել ստորաբաժնումները սահմանից: Նրանց կողմից դիրքերն անմիջապես լքելուց հետո, սահմանի այն կողմում գտնվող համանման ստորաբաժնումներն սկսեցին զենդակոծել մեր գյուղերը: Այս դեպքերի առումով հարուցված է քրեական գործ, և քննության ավարտից հետո մասնաշարժը գործը կհրապարակվի ավելի հստակապես:

Ուրեմն, պետք է հասկանալ հետևյալը, որ ՆԿ մոսկվայից նախարարությունը Հայաստանի տարածքում եղած իր գործերին հրամայում էր զիջել դիրքերը, իսկ Ադրբեջանի տարածքում եղած իր գործերին՝ հարձակվել:

Տրամաբանությունը դա է ասում: Իսկ թե ինչ որոշում է եղել ընդհանուր ղեկավարության կողմից՝ կարելի է միայն ենթադրել: Թե ինչ խաղ է տեղի ունեցել, ժամանակը ցույց կտա:

Գաղափարային ԼԵՒՈՆ ՄՐՍԵՆՍՆԱՇ

դր են տեսավ կանանց ու երեխաներին, զարմացավ, ասելով թե, իրեն հայտնել էին, թե գյուղում միայն գործայիններ են մնացել: Օմտակամները այդպես էլ պահանջում էին, նքի գործայիններին չհամարձեցրեց, բոլորից կտրեցին: Մինչդեռ նրանք չէին էլ հասկանում, որ գործային ասելով մենք պատկերացում էինք բոլորիս՝ երեխայից մինչև կին, որովհետև մենք զինված էինք պաշտպանելու մեր երեխաներին, մեր տունն ու հողը, գոյքն նաև այն ծեր կինն ու 11 տարեկան երեխան, որոնք դարձան օտնականների հերթական զոհերը, մուսկոլիս գործայիններ չէին»:

Նրա համազուտուցի Էմիրա Հակոբյանը, որը գյուղի հիվանդանոցի բուժքույրերից էր, պատմեց, թե ինչպես են մինչև վերջին ռուպեները ընդունել վիրավորներին, տեղավորել, կոչ արել զինվորներին փրկել... Սակայն ապարդյուն: Հուզիչ էին նաև մյուս վկաների պատմությունները:

Ծավալի էր, որ մամուլ ասուլիսին ներկա գտնվող լրագրողների թվը քիչ էր: Դե, ըստ երեսույթի, պայմանավորված էր այդ նույն ժամին մայրաքաղաքի տարբեր տեղերում անցկացվող միջոցառումներով: Մախարովյան կոնգրեսի ներկայացուցիչ Սիտ, Բ. Ելցինի մամուլ ասուլիս:

ԳՄՈՐ ՍՍՍՐՏՍՆԱՇ
Ներ սեփ. թիվ 26.05.91

Անդրեյ Սախարովի հիշատակի առաջին միջազգային կոնգրեսն ավարտվեց

Այն անցավ մայիսի 21-25-ը Մոսկվայի «Ռոսիա» համերգային դահլիճում, ընդգրկելով երեք օր: Մայրաքաղաքի մշակութային այլ օջախեր: Կոնգրեսի հիմնական կարգախոսն էր. «Խաղաղություն, առաջադիմություն, մարդու իրավունքներ»:

Ինչպես իր բացման խոսքում նշեց Ելենա Բոնները, կոնգրեսի աշխատանքները նպատակապաշտպանում են աշխարհում այն ինստիտուտները, որոնք պաշտպանում են մարդու իրավունքների ուղղված են աշխարհում աղետների և դրանց հետևանքների վերացման, ներկա քաղաքական, ազգամիջյան փոխհարաբերությունների քարոզիկական կոնֆլիկտների լուծման հարցերով: Կոնգրեսի աշխատանքներն մասնակցում էին աշխարհի տարբեր երկրների ժամանակ քաղաքական, հասարակական երեւելի գործիչներ, դիվանագետներ, գիտնականներ, միջազգային էլեկտրոնային և մարդու իրավունքների պաշտպանության մի շարք կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ: Ելույթ ունեցողների թվում էին Պորտուգալիայի պրեզիդենտ Մարիո Սուաբեշը, ԱՄՆ-ի Ելենա Բոնները, Անգլիայի Կարոլինա Ջոկսը և ուրիշներ:

Կոնգրեսի աշխատում էր երկու հիմնական թեմաների շրջանակներում: Առաջինը. «Խորհրդրդային Միությունը և Արևելյան Եվրոպայի երկրները ամբողջատիրությունից դեմոկրատիայի անցման ճանապարհին» և երկրորդը. «Չեռնոբիլյան աղետի մուլտիպլիկացիայի հետևանքները և միջուկային էներգետիկայի ապագան»:

Հայ ժողովրդի դեմ տարվող հայաժամանակների, մարդու իրավունքների ոտնահարման ճշացող դեպքերի և աղբյուրների մասին Ելենա Բոնները, այլև Բրիտանական լորդերի պալատի խոսակ, փիլիսոփայության պատվավոր դոկտոր Կարոլինա Ջոկսը: Նրա ելույթից հետո, իմաստալու, որ նա պատրաստվում է մեկնել Հայաստան, ցանկացանք «Ազգ»ի անունից իմանալ այսի հիմնական նպատակը:

Կարոլինա Ջոկսը պատասխանեց. «Ինչպես նշեցի իմ ելույթում, շատ կարևոր է լինել իրադարձությունների վարում, մոտիկից ծանոթանալ ստեղծված իրավիճակին, որպեսզի հետո ավելի լավ հասկանանք և ողջ աշխարհին վկայեն այնտեղ տեղի ունեցող իրական դեպքերի մասին: Այս քիչ ինչու են մեկնում Հայաստան... Դուրս գալ են, իմ կարծիքով, իրադարձությունների կառուցվածքը դեպքերի մասին ունեցած պատկերացումներս»:

Ավելացնեք, որ «Ռոսիա» դահլիճի ճեմասրահում քայլած Սախարովյան ցուցահանդեսից պատ, մասնակիցները կարողացան ծանոթանալ նաև այն լուսանկարներին ու փաստաթղթերին, որոնք պատմում էին վերջին օրերին Հայաստանում և Ադրբեջանում տեղի ունեցող իրադարձությունների մասին:

Մոսկվա 27.05.91

Խ. Միության սիոնիստները համագումար են անցկանում Մոսկվայում

Մայիսի 26-27-ը Մոսկվայում իր աշխատանքներն անցկացրեց սիոնիստների համամիութենական համագումարը: «Իրզուս Ֆիդելի» (Մոսկվայի սիոնիստական կազմակերպություն) առաջնորդ, ՆՍՅՍ սիոնիստների ֆեդերացիայի համակարգիչ Լեյ Գորոդեցկին լրագրողներին հայտարարեց, թե համագումարի երկու օրերն էլ «նվիրված էին երկրում և հանրապետություններում սիոնիստական շարժման կարգապահման խնդիրներին»:

Ինչպես հայտնի է, օգոստոսին կկայանա Միութենական համաշխարհային կազմակերպության գործկոմի հերթական նստաշրջանը, ուր առաջին անգամ, ըստ Գորոդեցկու, հարց կդրվի, որպեսզի ՆՍՅՍ սիոնիստական ֆեդերացիայի ներկայացուցիչները մասնակցեն նստաշրջանի աշխատանքներին:

Ըստ «Լա Նիշամ» հրեական տեղեկատվական գործակալության, օրակարգում են քաղաքական այլ հարցեր: Մասնավորապես, պատգամավորները խոսեցին ՆՍՅՍ Գերագույն խորհրդում «հրեական լոբբի» ստեղծելու անհրաժեշտության, Հյուսիսային Կովկասի մահմեդական շրջաններում և Միջին Ասիայում աճող հակահրեական տրամադրությունների, հայրենադարձության և իվրիտ ուսուցանելու մասին:

Նոր ծխախոտի գործարան Նախիջեւանում

Բրիտանական «Մոլդիս» և գերմանական «Կարբիթակ» ֆիրմաները 8 միլիոն դոլլար արժողությամբ սարքավորումներ մատակարարեցին Նախիջեւանում կառուցվող նոր ծխախոտի գործարանի համար: Ըստ ծրագրի, այն շահագործման պետք է հանձնվի 1993 թ. սակայն նախատեսվում է, որ գործարանը կաշխատի արդեն 1992 թ.: Այն կապահովվի Նախիջեւանում աճեցված և մշակված ծխախոտով: Արտադրանքի տարեկան ծավալը՝ 3 միլիարդ գրամ:

Արտասահմանյան ֆիրմաների մատակարարումների ծախսերը կփակվեն արտասահմանում Նախիջեւանի ծխախոտի վաճառքի հաշվին:

Նախիջեւանում սկսվել է նոր ավտոմայրուղու կառուցումը

Սկսվել է նոր մայրուղու կառուցումը, որը կկապի Նախիջեւանի ինքնավար հանրապետությունը Թուրքիայի հետ: Այն սկիզբ է առնում Սադաքի շրջանից: Կկառուցվի երեք կամուրջ: Առաջինը պետք է շահագործման հանձնվի այս տարվա վերջին:

Լրեսն մասանին

Գլխավորապես ընտրված շատ քանակ են պարգևատրվում Խ. Միությունում, հատկապես պետական գործառնության կոմիտեի գործողությունների մաս կապված:

Լոնդոնում, Բրիտանիայի առևտրի տանը, վերջերս վաճառքի հանվեց ոսկյա մի մատանի, որի աղանձոցա քարը փոխարինվել էր ըզգայուն մի լուսանկարչական խցիկով, որի միջոցով հնարավոր է 4x4 չափի 8 լուսանկար նկարել:

Մատանին գտնվել է մի «արեւելաեւրոպացու» մոտ, ինչպես ասում են աճուրդի տան աշխատողները: Բրիտանիայի ղեկավարները հայտնում են, որ մատանին պատրաստվել է խորհրդային պետական գործառնության կոմիտեի պատվերով՝ իր գործակալների օգտագործման համար: Մատանին գնվեց ճապոնացի մի կոլեկցիոնների կողմից՝ 23 հազար դոլլարով:

Լոնդոնի հեռագրի և մեր սեփ. թիվ 26.05.91

Հայ կանանց մամուլ ասուլիսը

Մայիսի 25-ին Մոսկվայում, Հայաստանի կառավարության մշակական ներկայացուցչության շենքում, մայրաքաղաքի հայ հասարակականության ուժերով կազմակերպվել էր մամուլ ասուլիս, որին մասնակցում էին Գեոտաշեն, Մարտունաշեն, Բեղաձոր գյուղերից ժամանած հայ կանայք: Այն հիմնականում ուներ տեղեկատվական բնույթ և նպատակաուղղված էր կատարված դեպքերի ողջ պատմությունը մոսկվայցիների դատին հանձնելու այդ իրադարձությունների անմիջական «գոհերի» ակնառեսներին շուրջընթաց:

Մամուլ ասուլիսի մասնակիցների թվում էին Էմիրա Հակոբյանը, Զուլիխտա Նավասարդյանը, Ավետյան Գրիգորյանը, Անահիտ Կարապետյանը, Լատրա Հովհաննիսյանը, յոթերորդ դասարանցի Արշակ Եղիազարյանը:

Գետաշենի տիկին Սոնյան պատմեց այն զարհուրելի օրերի մասին, որոնց ընթացքում մահացել են 18 մարդ, մեկի աչքերը հանել են, մեկ ուրիշին կացնով երկու կես են արել, մյուսի ականջներն են կլտրել:

«Նոր ռուս գնդապետը մտավ մեր գյուղ»

Աւարեցաւ սփռահայ բարոններու անդամիկ ժառանգը

Աւարեցաւ սփռահայ թատրոններու անդամիկ փառատեղը, Երեւանի մէջ: 27 Մայիս 1991-ին, Գ. Սուրբուկեանի անուն պետական ակադեմիական թատրոնին մէջ տեղի ունեցաւ մրցանակաբաշխութիւնը:

Դրանց յանձնուցեցան հետեւեալ կարգով. Սփռահայ թատրոններու փառատեղի (ՍԹԹ) Վահրամ Փափազեանի անուն գլխավոր մրցանակ՝ «Վարդան Աճեմեան» թատերախումբին (Լուս Անջելես): ՍԹԹ-ին կանայի լաւագոյն դերի համար՝ Վ. Փափազեանի անուն մրցանակ՝ Լորա Արմանիին (Լուս Անջելես): ՍԹԹ-ին տղամարդու լաւագոյն դերի համար՝ Վ. Փափազեանի անուն մրցանակ՝ Ժիրայր Փափազեանին (Լուս Անջելես): ՍԹԹ-ին Վ. Փափազեանի անուն մրցանակ ամենաերկարամեայ թատերախումբին՝ «Աղանձեան»-ին (Հայկա): «Մշակոյթի նախարարութեան կողմէ, լաւագոյն ռեժիսորի մրցանակ՝ Հայ Փորձեական Թատրոնի ռեժիսոր՝ Լուսանա Յովհաննիսեան-Արքահամեանին (Թեհրան): Հայաստանի Գործերու միութեան կողմէ, լաւագոյն տեղեկագործութեան ընտրութեան համար՝ Դրանդ Մարգարեանին (Համազգային), Լիւ Երոջ): Հայաստանի նկարիչներու միութեան կողմէ, լաւագոյն ծեւարման համար՝ «Սիւտուշ և Սուդարթ» ներկայացման ծեւարող՝ Սմբատ Արքահամեանին (Թեհրան): Հայաստանի կոմպոզիտորներու միութեան կողմէ, լաւագոյն երաժշտական ընտրութեան համար՝ Խաչիկ Խաչատրեանին և Յովիկ Ստեփանեանին (սփռահայ թատրոններ)՝ «Կիսատութիւն» ներկայացման համար: Հայ ճարտարապետներու միութեան կողմէ, լաւագոյն կանայի կերպար ստեղծելու համար՝ Շաքէ Թովմանեանին «Ռոմանտիկ կոմեդիա» (Լուս Անջելես): Հայաստանի կինո-գործիչներու միութեան կողմէ կինոյի և թատրոնի լաւագոյն դերաստուհիի և դերասանի մրցանակ՝ Լորա Արմանիին և Ժիրայր Փափազեանին, «Վայան Արքատեան» (Լուս Անջելես): Մշակոյթի հայկական միութեան կողմէ պոեզիայի ինքնատիպութեան մրցանակ՝ «Վայան Արքատեան» ներկայացման (Լուս Անջելես): Երեւանի քաղաքապետարանի կողմէ մրցանակ՝ լաւագոյն քաղաքական թեմային՝ «Մանդրա Գ.» մեմորիալութեան, Ժիրայր Զօրագեանին: Փառատեղի փարիին կողմէ մրցանակ՝ Շաքէի քեմական լեզուի նորովի բեմադրութեան համար, Արփի Յովհաննիսեանին (Թեհրան): Հայաստանի թատրոններու միութեան կողմէ մրցանակ՝ Մոսկուայի հայ թատրոնին, Մոսկուայի մէջ հայ թատրոնի վերածննդեան և աւանդները շարունակելու համար: Հայաստանի թատերական գործիչներու միութեան կողմէ մրցանակ՝ Հրանդ Մարգարեանի թատրոնին: Իրենց նպատակը բերող հայրենի արեստագետներուն: